

בינה לעתים

ז"ל ע"י מכון מעדני מלך וזיען • חג השבועות שנת תשע"ז לפ"ק

אמרי בינה

הורדת מל של תחי' במתן תורה, להורות שאין אדם שומע לי ומפסיד

בספר שמחת הרגל להחיד"א (רות) בשם המדרש שרות היתה אשת כליון, אך בעלה מת ויבמה מחלון אחיו, ושוב מת גם מחלון ונישאה לבועז. ולכאורה לפי זה היה לרות דין קטלנית, ואיך נשאה בועז. אך כיון שגשאה בועז משום מצות יבום, אין כאן איסור קטלנית, דשומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת חה). ואף שמדאורייתא אין דין יבום אלא באה, מכל מקום גם יבום בשאר קרובים מצוה הוא, ואף במצוה קלה אומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש. (ועיי' בלשון התוס' כתובות ז: בד"ה והא ובהגהות יעב"ץ שם). ולכן בחג השבועות שאנו מקבלים עלינו התורה מחדש, שלא יעלה על דעת אדם לחשוב, שכמה מצות אי אפשר לו לקיימם, כי עולה לו זאת במסירת נפשו וממונו ופרנסתו, ואיך אוכל לקבוע זמן ללימוד תורה וזמן כראוי לתפלה, זה מפסיד פרנסתי, וכמו כן בשמירתו מלהשתמש בכלי הטעכנאלאגיע באופנים האסורים. על כן אנו קורין מגילת רות כדי ללמוד מזה, שלא רק על עיקרי מצוה אנו אומרים שומר מצוה לא ידע דבר רע, אלא גם על מצוה קלה אומרים כן. ולא עוד אלא שזכה בועז עבור זה שיצא ממנו מלכות בית דוד עד משיח צדקינו.

ובזה יש לרמוז במאמרם (שהש"ר ז י) עתידה ירושלים להיות מתרחבת בכל צדדיה עד שתהא מגיע לשערי דמשק ע"ש. ובילקוט (ישעיה תקג) עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל ע"ש. ויש לומר כי לעתיד תתקיים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים (ישעיה יא ט), ויכירו הכל כי כל השפעות הטובות הוא רק מקיום מצות התורה, וכמו כן להיפוך, וכמאמר הכתוב (ויקרא כו ד) אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. ולא יתכן שיגיע היוק לאדם בשמירת התורה, כי אדרבה היא מקור הברכה. וכאשר מרחיבין תיבת 'ירושלים' לנוטריקון, או מרומז בה, ש'ומר מ'צוה ל'א ידע ר'ע ר"ת ירושלים. ועתידה 'ירושלים' להיות מתרחבת בנוטריקון שלה, שיכירו ישראל בכל ארץ מושבותם כי שומר מצוה לא ידע רע.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בנעילת חג השבועות תשע"ג לפ"ק)

אמרו בנמרא (שבת פה:): אמר רבי יהושע בן לוי כל דבור ודבור שייצא מפי הקדוש ברוך הוא יצאתה נשמתן של ישראל, שנאמר (שיר ה-ו) נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד מל שעתידי להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר (תהלים סח-י) גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה בוננתה ע"כ. ויש להבין כיון שבלאו הכי הוצרכו לנס להחיותם, הרי בידו של הקב"ה לעשות גם מעיקרא שלא יצא נשמתן מדיבורו. ונראה שרצה ה' ללמד בזה את בני ישראל, כי קבלת קיום מצות ה' צריכה להיות עד מסירת נפש, לפעמים יש חיוב על מסירת גופו בכלל, ולפעמים על מסירת ממונו שלא להכשל בדבר עבירה, ועל כל דבור ודבור צריך להיות מוכן שתצא נפשו עליה. אמנם כאשר האדם עושה כן ומפקיר נפשו לה' ולתורתו, הרי אמרו חז"ל (דב"ר ד-ה) אמר הקדוש ברוך הוא שמעו לי, שאין אדם שומע לי ומפסיד, רבנן אמרי את מוצא יש שומע לאשתו ומפסיד, ויש שומע לאשתו ומשתכר וכו', אמר הקדוש ברוך הוא ומה אם מי ששמע לאשתו כך עשה שכר, מי ששומע לי על אחת כמה וכמה. ושלמה המלך בא ומפרש (משלי א-ג) ושומע לי ישכון בטח וישאנן מפחד רעה ע"כ.

וזה הראה להם ה' במתן תורה אז, שאם יגיעו על ידי התורה למצב שתצא נפשם, כמה דרכים לה' להחיותם ולהחזיקם, והוא יוריד עליהם מל של תחיה להחיותם. והוא ללמד להאדם שכאשר יעלה על דעתו שבדרך הטבע אי אפשר לו לקיים דבר ה' כי אי אפשר לו לחיות כך, שיופסק על ידי זה חיותו, ידע נאמנה כי אין אדם שומע לי ומפסיד, ויוריד ה' עליו מל של תחיה להחיותו.

ובזה יש ליתן טעם לשבח על מה שקורין מגילת רות ביום מתן תורתנו, דהנה בחתם סופר (שו"ת אה"ע סימן קל) כתב, ימים רבים נתקשיתי, דבתחלת מגילת רות (א ב-ד) משמע שערפה נישאה למחלון ורות לכליון, ולהלן אמר הכתוב (ד' וגם את רות המואביה 'אשת מחלון' קניתי לי לאשה. ומצאתי

עתים לתורה

מודעה רבא לאורייתא

ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניכם לראות ואזניכם לשמוע עד היום הזה (דברים כט ג). ופירש רש"י שמעתי, שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שכתוב (בפ' וילך) ויתנה אל הכהנים בני לוי, זאו כל ישראל לפני משה ואמר לו, משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה וניתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר לא לכם ניתנה, לנו ניתנה. ושמת משה על הדבר, ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו', היום הזה הצנתי שאחם דבקים ופאצים במקום ע"כ. אם כן הרי אנו רואים שקיבלו אז את התורה מאהבה, שהרי יאלו לריב שלא יאמרו למחר לא להם ניתנה. ועל כן באותה שעה אמר להם משה, אחם נצבים היום כולכם וגו' לעבדך בצרית ה' וגו', למען הקים אחכם 'היום' לו לעם, שהן אמת שעל קבלת התורה בסיני יש מודעה, אבל 'היום' הרי אחם מקבלים זאת ברצון, והיום קיים אחכם לו לעם. ולכן שפיר גלו מן הארץ כאשר עזרו על דבר ה', כי מאז והלאה אין להם עוד מודעה. (וש"ס דילן דאמר דהדר קבלו רק בימי אחשורוש, לא סבירא להו לאותה דרשה שכתב רש"י בשם שמעתי, ועל כן היה להם מודעה עד ימי אחשורוש).

בלפי שמיא גליא שקבלו התורה ברצון גמור

והנה בדברי הגמרא בטענת מודעה רבא לאורייתא, כתב רש"י בלשונו הקדוש המזוקק שבטעמים, 'שאם זימינס לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה', וזיאר מרן שליט"א (שם) בדבריו, כי הא דאמרינן דאונסא כמאן דלא עביד דמי, היינו רק כשגילה דעתו מתחלה שאינו רוצה לעשות מה שמצקשים ממנו, ושוב כופין אותו באונס לעשות נגד רצונו, אז גלוי הדבר אשר רק מלד האונס עשה כן. אבל אם מצקשים מהאדם מתחלה באונס שיעשה איזה דבר, אין הכרח שעשהו מאונס, כי יתכן שהיה מוכן לעשות כן גם לא היו מאנסים אותו. ולכן גם אחר שעשה כן, הדבר תלוי בצפק אם זהו מאונס או מרצון.

ובבמו כן צמתן תורה, שכפה עליהם הר כגיגית, ואנס אותם לקבל התורה, כי שמא יחזרו מאש הגדולה (תוספות שם), והם ענו ואמרו שמקבלים את התורה, יתכן שגם צלי האונס מכפיית ההר הם מוכנים לקבל התורה, וכמו שגילו דעתם מתחלה, שהקדימו נעשה לנשמע. אמנם אמתותן של הדברים אי קבלוהו או מאונס או מרצון, הרי זה דבר התלוי במחשבה, שגם מלאכי השרת אינם יודעין מחשבות בני אדם, ואם כן אי אפשר לחייבם על מה שעזרו על התורה, רק הקצ"ה אשר יוצר יחד לבם ומצין על כל מעשיהם, ויודע תעלומות לב, הוא יודע האמת אם קבלתם היה ברצון או לאו. ועל כן שפיר אמר, דהא דיש מודעה רבא לאורייתא, היינו אם 'זימינס לדין', לפני בית דין של מעלה או מטה, יש להם מודעה, שיוכלו לטעון שהיה באונס, אבל אם משפטנו לפניך יאל, כאשר יבוא הדין לפני ה' היודע מחשבות, כנגדו ליכא מודעה, כי הוא יודע תעלומות לב, שגם עם הכפייה קיבלו עליהם התורה ברצון גמור.

איחא בגמרא (שבת פח.), ויתלבו צתחתיית ההר [מתח ההר ממט] (שמות יט יז), אמר רבי אדמיני צר חמא צר חמא מלמד שכפה הקדוש צרוך הוא עליהם את ההר כגיגית [קוצא שמטילין צה שרן], ואמר להם, אם אחם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קצורתכם. אמר רב אחא צר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא [שאם זימינס לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה, שקבלוהו באונס]. אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוהו צימי אחשורוש [מאהצת הנס שנעשה להם] דכתיב (אסתר ט כז) קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר ע"כ.

ובתוספות (ד"ה מודעה) הקשו איך אמרו דאיכא מודעה עד ימי אחשורוש, הא אמרינן (נדרים כה.) שכרת משה צרית עם ישראל על התורה והמלות והשציעם על כך. ואמרו (סוטה לז:) שקבלו את כל התורה צהר גריזים וצהר עיבל. ואומר רבינו תם דעל פי הדיבור היה, והרי כבעל כרחם, אבל צימי אחשורוש קבלו מדעתם ע"כ.

והנה הרשב"א (הובא בהכותב בעין יעקב) הקשה עוד, דלמה נענשו ישראל בגלות, הלא יש מודעה רבה. וכתב דמתחלה אף על פי שהיה להם מודעה, מכל מקום לא נתן להם את הארץ אלא כדי שיקיימו את התורה, וכתב ויתן להם ארצות גויים וגו', בעבור ישמרו חוקיו וגו' (תהלים קה מד), לפיכך כשעזרו על התורה עמד והגלם מן הארץ, משגלו יש מודעה על הדבר עד שקבלוהו צימי אחשורוש ע"ש.

תלוי וזבין וזיניה וזיני בדיהוב דמי

וב"ק מרן שליט"א (בסע"ש שלח תשס"ז) הוסיף לבאר עוד על דרך זה, על פי מה דקיי"ל (בבא בתרא מה:): דתלוי וזבין וזיניה וזיני צדיהוב דמי, אם כן צתחתיית ארץ ישראל יש להם לקיים מצותיו אף שזא על ידי כפייה, כיון דיהיב דמי. וזנה יבוארו על נכון דברי התוס' (בבא בתרא קיט:): שהציאו ממדרש, דמקושש לשם שמים נתכוין, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחוייבין צמלות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים ע"כ. ולכאורה מהו השייכות של שני דברים אלו, שכיון שאין נכנסים לארץ ישראל אין עליהם חיוב מצות ה'. אך צהיות שה' כפה עליהם את ההר כגיגית, ואנס אותם לקבל את התורה, הרי יש מודעה רבה לאורייתא, רק כיון שיהיב דמי, נחלת ארץ ישראל, על כן שפיר חל המקח. אמנם כעת שבחטא המרגלים אין הם מקבלים נחלתם בארץ, ודור הזה צמדבר יתמו, אם כן לא קיבלו דמים, ותלוי וזבין אין וזיניה וזיני דללא יהיב דמי, ויש מודעה רבה לאורייתא.

קבלו את התורה מרצון בסוף ארבעים שנה במדבר

אך צעיקר הדברים העיר ב"ק מרן שליט"א (יום א' דשבועות תשע"ז) צוה, כי מלינו צתורה שאמר להם משה לבני ישראל,

שתחלתו אונס, מכל מקום סופו היה רצון, ונחשב כקבלת התורה מרצונו הטוב.

וזוהו הכוונה (בפייט למוסף שבועות) עליונים ששו ותחתונים עלזו בקבלת תורה הכתובה מסיני, תואר כלה מאד נתעלה, בקבלת יום זה עשרת הדברים. והיינו שלא נימא דכיון דכפה עליהם הר כגיגית, הוי אונס, וליכא זמן מתן תורתינו. על כן אנו אומרים שהתחתונים עלזו בקבלת תורה הכתובה מסיני, שהיה להם שמחה ורצון גם עם הכפיה, 'תואר' כלה מאד נתעלה, ר"ת ת'חלתו א'ונס ו'סופו ר'צון, בדבר זה נתעלה מאד הכלה, כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה, אשר אם כי היתה תחלתו אונס מכל מקום סופו רצון.

ובזה היתה רות עדיפה על כנסת ישראל, שהיא צאה מעצמה בלי אונס לקבל התורה, וכמו שכתב בדרשות חתם סופר (על מגילת רות רחצ:): בזכות דברי רות שאמרה כי המות יפריד ביני וביניך (רות א-יז), דהיינו שישראל קבלו התורה באונס מיתה, והיא קיבלה בשמחה וברצון. על כן קראוה בשם 'רות' נוטריקון ת'חלתו ו'סופו ר'צון.

כמה הערות מזהאחרונים על טענת מודעה רבא לאורייתא

והנה במשנה למלך (ה' מכירה י-א) הקשה על שיטת המרדכי (גיטין פ"ה סימן שצ"ה) דקצירא להו דעל אונס מיתה לא מהני טענת אונס, משום דאגב אונס גמר ומקני אף על גב דלא יהיב דמיה, מסוגיין דאמרינן מודעה רבא לאורייתא מחמת כפיית הר כגיגית דהוי אונס מיתה, ולדבריו מה מודעה איכא, והא לאו אונס מקרי משום דהוי אונס מיתה. ובשו"ת חתם סופר (אה"ע ח"א סימן קי"ב ד"ה אמנם) כתב עלה שהיא קושיא עלומה ע"ש.

ובשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קפ"ה ד"ה אמרתי) הקשה עוד, דהא ידועים דברי הרמב"ם (ה' גירושין ב-ב) דהא דמכין אותו עד שתלך נפשו עד שיאמר רוצה אני, דלא נחשב לאונס, דינרו אנסיה, וכיון שמכין אותו עד שתשש כח יצרו הרע מגרש לרצונו ע"ש. אם כן למה לא נימא כיון שכפה עליהם הר כגיגית ותשש כח יצרו, כבר קבלו התורה מרצונם ע"ש.

ובפרשת דרבים (דרוש כב בד"ה והנה) הקשה עוד, דלא שייך מודעה אלא בנמי שאנס את חבירו לעשות איזה דבר שלא כרצונו, אבל מלך שמצוה לעצדו שיעשו כך וכך, הרי הם מחוייבים לעשותו, ואין כאן טענת אונס, דקיימא לן (נדרים כה.) דדינא דמלכותא דינא, וכל שכן דינא דמלך מלכי המלכים, ואם כן אם ה' אנס את ישראל שיקבלו לשמור ולקיים תרי"ג מצוות, מה מודעה יש כאן ע"ש.

ושמענו מב"ק מרן שליט"א (יום א' דשבועות תשע"ד) ליישב כל זה, על פי מה שהקשה בבית הלוי (פ' יתרו) דאיך הועילה הסכמתם והתחייבותם לקבל את התורה, הרי דעת הרמב"ם (הל' מכירה יא-טז) שהתחייב עצמו בדבר שאינו קלוב לא חל, כגון שמתחייב לעשות כל אשר יצוה עליו חבירו, לא חל עליו החיוב, דכיון דבעת הקבלה לא ידע מה נכלל בקבלה זו, ואם כן איך נתחייבו ישראל על שמירת התורה, צאמרם כל אשר דבר ה' נעשה, שיש בזה חיובים רבים, בטרם ידעו במה הם מתחייבים ע"ש.

המשך בעמוד יח

ובזה יוצן דברי חז"ל כמין חומר, שאמרו (נדרים פא.) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיה ט יא) מי האיש ויצן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנציאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, על מה אבדה הארץ וגו', עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו' ע"כ. וקשה להצין שלא ידעו הנציאים ומלאכי השרת שמפני חטאינו גלינו מארצנו, וזיל קרי ציה רב, שהתרה ה' אותנו על זה בפסוקי התוכחה. אך הדבר יוצן, דהנה כאשר ישראל גלו מארצם על חטאם, שאלו לחכמים ולנציאים, על מה אבדה הארץ, הא יש מודעה רבה לאורייתא, ולא מגיע להם עונש על ביטולה של תורה, ולא ידעו לפרשה. עד שגם מלאכי השרת לא ידעו להשיב, כי גם הם לא מכירין מחשבות בני אדם, אם היה זאת ברצון גם צעת כפייתם. עד שצא הקב"ה שהוא יודע תעלומות לב, וידע שקבלת התורה היתה ברצון אף שכפה עליהם הר כגיגית, והוא אמר על אשר עזבם את תורת שנתתי לפניהם, כי הדיין אמת יודע שקבלת התורה היתה ברצון.

תחלתו באונס וסופו ברצון

אמנם מרן שליט"א (ליל א' דשבועות תשס"ג) העיר עוד בזה, דיש לומר דהא דאמרו דאיכא מודעה רבה לאורייתא לאו לכולי עלמא הוא, דאיתא בגמרא (כתובות נא:): אמר אבא דשמואל אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה, חיישינן שמא תחלטה באונס וסופה ברצון. ואונס דשריא רחמנא היכי משכחת לה. כגון דקאמרי עדים שצווחה מתחלה ועד סוף. ופליגא דרבא, דאמר רבא כל שתחלטה באונס וסופה ברצון, אפילו היא אומרת הניחו לו, שאלמלא נזקק לה היא שוכרתו, מותרת, מאי טעמא יצר אלצשה ע"ש.

ובעתה המורה הקדושה שמתוקה מדבש ונופת לופים, אחר שאנס אותנו על קבלת התורה, הרי אנו מרגישינן חשיבותה ומתיקותה, שנחמדה מזהב ומפז רב, הרי סופה ברצון. ואם כן לאבזה דשמואל דתחלתו באונס וסופו ברצון נידון כרצון, אם כן קבלת התורה כסופה ברצון, לא הוי כאונס, וליכא מודעה רבה לאורייתא. אך לרבא לשיטתו, דכיון שתחלתו באונס, גם הרצון שצא אחריו קרוי אונס, שפיר יש מודעה רבה לאורייתא, ולכן הוצרך רבא לומר דהדר קבלוה צימי אחשורוש.

ובעתה אי נימא דתחלתו אונס וסופו רצון הוי כרצון, אם כן קבלת התורה אף שהיתה בכפיה מתחלה, מכל מקום הרי סופה ברצון, ולא נחשב כאונס. ובאמת שגם לרבא יש להעיר דלהוי כרצון, דאולי סברת יצר אלצשה, לא שייך למעלותא לגבי היצר טוב, וכיון דסופה רצון שפיר נחשב לרצון. גם יש לומר דכאן גם מתחלתה היתה ברצון שהרי אמרו נעשה ונשמע, ואם כי הוסיפו לכפותו גם כן על זה, מכל מקום לא נחבטל הרצון דמעיקרא.

ולבן יש ענין מיוחד בעצרת דלכולי עלמא צעינן לכם, כי צהיות שניתנה התורה בכפיה ובאונס, ואונסא כמאן דלא עבדי, ויש מודעה רבה לאורייתא. על כן יש להראות שנות ומקובל יום זה לישראל, דהוי סופו רצון, על דרך האשה שאמרה הניחו לו, שאלמלא נזקק לה היא שוכרתו. ואם לא היינו שמחים ביום זה, אז אין העצרת זמן מתן תורתנו, דיש מודעה רבה, אבל כאשר אנו שמחים בזה היום אשר עשה ה', אנו מראין שהיה בו רצון, והגם

ש"ם טו"ב משמ"ן

סיפורים וענינים מהרה"ק מרן רבי ישראל בעל שם טוב זי"ע

עלתה נשמתו למרום ביום חג השבועות תק"כ לפ"ק

עם תוספת וביאורים מספרי 'שמן ראש' ע"פ

אשר היה מארבע שמתו צעטיו של נחש (שבת נה:), צודאי שהשירות שלו היו חסודות מאלד צשמיס. אמנס צשעה צנצודנאלר הרשע, שידוע ומפורסם צרוצ רשעתו ומורדו נגד ה', עד ש'אמר (ישעיה ידיד) אלעלה על צמתי עב אדמה לעליון. וסוז הוא חוזר מדרכיו המקולקלים, ומתוך טומאתו הנדולה הוא מכריז ומודה, אמהי כמה רצוני וממהוהי כמה תקיפין, מלכותיה מלכות עלס וגו', הרי זה חסוז יותר למעלה משירות של דוד מלך ישראל.

(דרשה בביהמ"ד קיט"ל דסאטמאר קרית יואל, חוה"מ פסח תשנ"ב לפ"ק)

אדם נידון בכל יום

ידועים דברי הבעל שם טוב הק' זי"ע בהא דאמרו (ראש השנה טז.) אדם נידון בראש השנה וכו', רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום, כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, וסיפר שפגע פעם ביהודי הדולה מים לבני העיר ושאל בשלומו, והתאנח האיש שפרנסתו מר מאד, בקיץ ובחורף צריך לישא על כתפו הכלים הגדולים עם מים וללכת מבית לבית, והרבי יתפלל עלי שירווח המצב שלי. לאחר איזה זמן פגע בו שנית ושוב דרש בשלומו, ואז השיב, אמת שהפרנסה שלי קשה מאד, אבל לעומת זה הוא שמח וטוב לב על שהוא בריא ויש לו פרנסה ונחת מהילדים. והגם שפרנסתו בא לו בעמל, הרי כן הוא סדר העולם, ויש הרבה שאין להם גם מה שיש לו.

ואמר הבעל שם טוב הק', הלא אצל יהודי זה לא נשתנה כלום ממצבו בפעם הראשון, ואף על פי כן אתמול קיבלו באופן קשה, והשתפך נפשו על גורלו המר, והיום מסתכל בעין טובה על הצד השני כמה טובות וחסדים הנעשים עמו, והוא שבע רצון ממה שמזמין לו ה'. ועל זה נאמר אדם נידון בכל יום, שגם אחר שנחתם גזר דינו בראש השנה על פרנסתו ובריאותו וכל מאורעותיו, אבל באיזה מצב רוח יקבלנו, על זה נידון בכל יום עכדה"ק.

שמעתי צסס גדול אחד, צמה שהפליגו חז"ל צחצלי משיח שיהיו קודם ציאתו, וצשנים האחרונות אנו רואים שהוקל מצבם של ישראל צין האומות, והיינו שהחליפו אותם ומתנוהו צציתו של אדם, ולכל אחד יש לו הצעיות והצרות שלו, וכל אחד עובר הצצלי משיח עם חצילה של עגמת נפש צתוך ציתו. - ויש לקבל גזירת ה' צשמתה וצטוב לצב, לא להתרעם על קונו, ולא לשאלו קושיות על ה', למה אללי

חרטה עמוקה היוצא מפי רשע עושה רושם אדיר

בספה"ק דברי יואל (פ' תולדות) כתב ששמע מפ"ק של הרה"ק מוהרי"ד מבעלזא זי"ע, ששמע מאביו הק' שפעם אחת נתאחר הבעש"ט להתפלל תפלת נעילה ביום הקדוש. ואמר הבעש"ט הק' שרשע אחד בארצות המערב התאמץ ושב בתשובה גדולה, ותשובתו היתה לחשיבות גדול בשמי מרומים, ועל זה המתין הבעש"ט לצרף תשובה זו עם תשובת כל ישראל בעת נעילת שער עכדה"ק. ושמעתי מכ"ק אאמור"ר צצלה"ה שאמר, שהרה"ק מבעלזא סיים, ומה היתה תשובתו, שאמר, רבש"ע ווי איז נאך דא אזוי א גרויסע רשע ווי איך וואס דארף תשובה טוהן עכ"ל. הרי כי דיבור זה של חרטה עמוקה היוצא מפי רשע גדול, עושה רושם אדיר בשמים יותר משעה שיוצא ממי שאינו רשע כל כך.

יובן צזה מה ש'אמרו חז"ל (סנהדרין צב.) צשעה שהפיל צנצודנאלר חנניה מישאל ועזריה לצצשן האש, אמר לו הקצ"ה ליחזקאל לך והסיה מתים צצקעת דורא וכו', פתח ו'אמר (דניאל ג'ג) אמהי כמה רצוני וממהוהי כמה תקיפין, מלכותיה מלכות עלס וגו'. אמר רבי יצחק יוצק זהו רותח לתוך פיו של אותו רשע שחיק טומיא, שאלמלא צא מללך וסטרעו על פיו, ציקש לגנות כל שירות ומשצחות ש'אמר דוד צספר תהלים. וצרש"י שהיה משצחו צצחות נאות יותר מדוד, ואילו אמרן, הקצ"ה היה נוטה אחריהם יותר מאחרי השירות שעשה דוד ע"כ. והוא פליאה, איך יתכן כי צנצודנאלר היה יכול לכיין לומר שירות ומשצחות, חרוזים יותר נעימים ומשצחים, מדוד מלך ישראל נעים ומשירות ישראל, אמהה.

אמנם הכוונה הוא, כי חז"ל אמרו (ברכות לד:) צמקוס צצעלי תצובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. והכוונה הוא כי איכות השבח של הקצ"ה מתרצה לפי המצב שהאדם עומד צו. כשהמלך יש לו שר צצית מלכותו, והוא עומד ומשצח את מלכו צחרוזים ושירים מופלאים, צודאי מתרצה צזה צצוד המלך. אמנס כמה גדול יותר שצחו של המלך, כשיש חייל איש צצא, ששצעה צצרות האויב, והוא ניתן ציד האויב לצצט או לחסד, ומעמידים אותו על הטעלעוויז'א לעיני כל שיגנה את מלכו ומדינתו, והוא עומד שס ומורד צהס לעיני כל, ומכריז גדולתו של מלכו, והוא עומד מקושר אליו אף אס ימיתו אותו.

דוד מלך ישראל אשר כל ימיו היה עוסק צתורה ועבודה, קדמו עיני אשירות לשיח צ'אמרתך (תהלים קיט קמח), צן לאותו צדיק ישי

ככה ואכל חצרי שונה. אלא ידע וישכיל שזהו עבודתו לה' בעולם הזה, וללורך נפשו ונשמתו זהו הטוב ביותר שאפשר להיות, ואם ה' הזמין חיי ככה, אני שבע רצון לעשות רצונו, ולדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, הוא לא רק לדיק דרכיו אלא גם חסיד שעושה לפניו משורת הדין. ומה שהזמין לך בתוך ביתך אין זה רע אלא לדקות, ואיך ראוי גם לזה, אלא ה' עושהו דרך חסידות לפניו משורת הדין, וזהו העבודה שלך, וזוהו הדרך אמת לריך ללכת כדי לעשות רצון קונך.

(דרשה בביהמ"ד הגדול וויזניץ מאנסי, חוה"מ פסח תשס"ה)

א"ל תבואני רגל גאווה

בספה"ק נתיב מצותיך בהקדמתו, מביא ממרן הבעש"ט הק' זי"ע שאמר יש איש אחד ששומע תורה מפי הקב"ה ומתיירא שלא יפילו לנוקבא דתהומא רבא כי בנקל יוכל לדחות. ומרן הריב"ש טוב בעת שנסתלק מן העולם ביקש אלקי אל תבואני רגל גאווה, וכן מרן האר"י אמר כך קודם מותו בקדושה, אלקי הצל אותי מגאווה והרבה בקשות על זה. ולא נדחה אלישע אחר לשאול (חגיגה טו) אלא ע"י גאווה. ולא יצאה כת הארורה והארור [ש"ץ] ימ"ש מן הדת אלא ע"י הגאווה והכעס ולהשתרר על זולתו, כי באמת היה לו נשמה גבוהה, אלא שע"י הגאווה נדחה לאבי אבות הטומאה עבלי"ק עיי"ש.

יש להצין למה דוקא צעת מיתתם הרצו להתפלל להנצל מגאווה. וי"ל עפ"מ ש"כ צמד"ר (פ' חיי פס"ב ס"ב) כתיב עוז והדר לנזשה ותשחק ליום אחרון (משלי לא) א"ר אלעזר משל לסעודה שעשה אותה המלך וזימן את האורחים, והראה להם מה שהם אוכלים ושותין ושבעה נפשם וישנו להם. כך הקצ"ה מראה להם לדיקים עד שהם בעולם הזה מתן שכרן מה שהוא עתיד ליתן להם לעתיד לבוא והם ישנים שנאמר (איוב ב) כי עתה שכנתי ואשקוט, הוי צשעת סילוקן של לדיקים הקצ"ה מראה להם מתן שכרן. כד דמך רבי אבהו אחזו ליה תלת עשרי נהרי אפרסמון, אמר להון אלין דמן, אמרו ליה דידך, אמר אלין דאבהו (ישע"י מט) ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבזל כחי כליתי אכן משפטי את ה' וכו', לפיכך ותשחק ליום אחרון עכ"ל. הרי לנו כי הדיקים שהמה כל ימיהם שפלים וענוים צעיני עזאזל, ואינם מחשיבין מעשיהם הטובים שעושין צחייהם, מ"מ צשעת מיתתם מתגלה להם איך עבודתם את ה' היה צשלימות ושכרם צפונה למעלה. ועל כן אז יש להם לזוהר מאוד שלא יעלה בהם מחשבת פיגול של גאווה להיות נפשם חסונה צעיניהם. ועל כן התפללו אז הדיקים הקדושים והפילו תחנתם לפני המקום שגם אז ינצלו מהגיאלות.

(בפרקי אבות תזריע - מצורע תשנ"א)

צדיקים משתמשים באור הגנוז

בספר שבחי הבעל שם טוב (דף מ) הביא עובדא מרבי ברוך מקאמינקא, ששלח שוורים לדרך, והיה מתיירא שלא יפלו ליד בעלי מלחמה היוונים, כדרך

שגזלו שוורים של סוחרים אחרים. ושלח את ר' יוסף מקאמינקא אל הבעש"ט, ואמר לו הבעש"ט, למה לא אמרו לי בעת ששלחו את השוורים, והייתי משגיח עליהם. ואחר כך פתח את ספר הזוהר ועיין בו, ואמר אני רואה את השוורים שלא גזלו אותם. ושאל ר' יוסף אותו וזה כתוב בזוהר. והשיב לו זהו מה שאמרו חז"ל כי באור של ששת ימי בראשית היו יכולים להסתכל מסוף העולם ועד סופו, וגנוז בתורה. ומה שאמרו שגנוזו לצדיקים לעתיד לבא, היינו לצדיקים שעתידיים לבא בעולם. וכל מי שזוכה למצוא בתורה את האור הגנוז, מסתכל בו מסוף העולם ועד סופו, וכי סבור אתה שהשוורים לבד ראיתי כו' עכ"ל (והובא בספר בעל שם טוב פרשת בראשית אות כז).

איתא בגמרא (חגיגה יב). אמר רבי אלעזר אור שצרא הקדוש צרוך הוא ציוס ראשון, אדם לופה צו מסוף העולם ועד סופו, וכיון שנסתכל הקצ"ה צדור המבול ודור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנוו מהם וכו', ולמי גנוו, לדיקים לעתיד לבא, שנאמר (בראשית א-ד) וירא אלקים את האור כי טוב, ואין טוב אלא לדיק שנאמר (ישעיה ג-י) אמרו לדיק כי טוב ע"ש. וכתב דגל מחנה אפרים (פרשת בראשית) צסם הצעש"ט זי"ע שהשי"ת גנוו צתורה, ולכן משתמשין לדיקים בכל דור ודור צאור ההוא, היינו על ידי התורה שיש בה איתו האור שיכולין להסתכל צו מסוף העולם ועד סופו ע"ש. (וכן כתב באור המאיר פ' פקודי, ובמאור עינים פ' שמות ופ' צו, ועוד).

ובאמת זה מרומנו גם בגמרא הנ"ל, שגנוו לדיקים לעתיד, שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב, ואין טוב אלא לדיק. ולכאורה למה הוכיח כאן הדיק צסם טוב, אלא הרי אמרו חז"ל (אבות ג-ג) אין טוב אלא תורה, והדיק הזה שכל מהותו טוב, אין טוב אלא תורה, הוא זוכה ורואה צאור הגנוו, וירא אלקים את האור כי טוב, שגנוו צתורה דאקרי טוב.

(בפרקי אבות נצבים - וילך תש"ס)

העלה בתפילותיו תפילות הפסולים משמונים שנה

כתב בסה"ק תפארת שלמה (פ' מטות ד"ה ויקרבו) בשם הבעל שם טוב זי"ע שפעם אחת אמר ביום הכפורים, שהעלה היום בתפלותיו כל התפלות הפסולים משמונים שנה שעמדו מרחוק, ועתה העלה אותם למעלה למכונם עכ"ל. (וכעין זה בתפארת שלמה לראש השנה ד"ה א"י לשמוע ע"ש).

וזוהו שאמר הכתוב (תהלים סה, ג) שומע תפלה עדיך כל צער יצואו. שומע תפלה, צודאי מכל התפלות שעולין לפניו ית"ש יש תפלה אחת שהוא שומע, תפלה שצא מקירות הלצ צדמעות, וכיון שנפתח השער עבור תפלה אחת, אס כן עדיך כל צער יצואו, יכול צצר כל אחד לבוא להתפלל, כי צפתחת השער עבור אותה תפלה אחת, יכנסו גם שאר התפלות.

(סעודה שלישיית האיזינו תשס"ג)

בטחון אמיתי בהש"ת ממשיך הישועה

כתב באמרי פנחס (פ' מקץ אות עא) מעשה מהבעל שם טוב זי"ע, שנסע עם המגיד ר' מענדיל מבאר ז"ל, ויצמא ר' מענדיל למים, ואמר לו הבעל שם טוב יהיה לך בטחון אמיתי בהש"ת ויזמין לך מים, וכן עשה, ונודמן להם ערל אחד, ושאל להם אם פגעו בסוסים שנאבדו ממנו ג' ימים, שהוא מבקש אותם ג' ימים. ושאלו לו אם יש עמו מים, ונתן לשתות מים לר' מענדיל. ושאל ר' מענדיל לרבו הבעש"ט כיון שהערל הנ"ל לא נסע רק למעני לרוות צמאוני, למה נסע זה ג' ימים. והשיב לו שהש"ת הזמין לך אותו מקודם, שאם יהיה לך בטחון אמיתי בהש"ת ימלא מחסורך, הרי שגדול כח הבטחון, שהש"ת מזמין למלא משאלות אדם קודם שיהיה לו זה הבטחון, על זה האופן אם יהיה לו בטחון.

ובזה יצא צאמרי פנחס שם, שזה היתה אלל יוסף, כאשר צטח צטר המשקים שנענש עד שהיה לו בטחון בהש"ת, ולכך הזמין הש"ת החלום לפרעה בכל לילה משך שתי שנים, אלל שלל היה יודע מה שחלם ששכחו, ולצוקן שנחם חלם ולא שכח (כמ"ש באור החיים הק' ר"פ מקץ), כדי שיהיה מוכן לגאולה יוסף מיד כשיהיה לו בטחון בה' ע"כ. ואפשר לזכור בזה מאמר הכתוב על הגאולה העתידה, בשב"ה' את שיבת ציון היינו כחולמים (תהלים קבוא), שצעת הגאולה תחזרר לנו אך כל מה שעצר עלינו בהגלות, והיינו מנצטעים מזה, כמה טובות עצומות היו מונחות בזה, ולשוא היה כל הער. ונראה אך הישועה שלנו היה מוכן בכל עת וזכר רגע, רק היו ממתינים שנהיה ראויים וכדאים להיות כלים להנהגה העתידה. וזהו שאמר בשב"ה' את שיבת ציון היינו 'כחולמים', כמו פרעה שחלם יוס יוס אותו החלום, שאם יוסף יהיה כדאי אותו יוס לנאת, תהא מוכן לו הישועה, שיזכור פרעה חלומו, וישתלשל גאולתו. ואז ימלא 'שחוק' פינו, כל אחד ישחק על עצמו, שהצטער לשוא על מה שרואה כעת שהיה לטובתו.

(סעודה שלישית מקץ תשע"ז)

נסיונות גדולות טרם ביאת המשיח

איתא בספר זאת זכרון ששמע מפי מורו המגיד ממעזריטש זי"ע, שקיבל מרבו הבעש"ט זי"ע, שדור המבול חטאם היה בפריצות, שבני אדם הלכו ערומים. ודור הפלגה חטאו בכפירה שכפרו באלקים. וטרם ביאת המשיח, דורות הללו יתגלגלו וירדו למטה עוד הפעם, ועל ידי זה יהיה אז מינות וכפירה עד אין לשער כבדור הפלגה, וגם יהיה שיקוץ ופריצות גדולה למאד, שילכו בני אדם ערומים כמו בדור המבול, ושתי נסיונות אלו תהיו רעים וקשים למאד, עד שיצטרכו להתחזקות גדולה לבל ליפול לבאר שחת ר"ל, ה' ישמרנו ויצילנו.

יוסף הדק קודם שנחלה צמארים עזרו עליו שתי נסיונות, ועמד צלוקו מי לפני ה', וזה היה פועל דמיוני על העמיד. האחד, בהנסיון של אשת פוטיפר, יוסף בן שבע עשרה שנה מוטמע צערות הארץ, ואין לריך להתצייש מלעצור עזירה, ומסר נפשו לה' להיות מוכן לישב צבית הסוהר ולא להמרות פי ה'. ושבו היה לו נסיון שני צענין האמונה, זו תורה וזו שכרה. יוסף הדק הבן זקונים, שכל מה שלמד יעקב משם ועבר מסר לו, הוא לריך לעזוב ציתו לרדת מצרימה. ולא די בזה, אלל אחר שעמד מי בצדקו, זה שכרו, שיסב צבית האסורים שנים רבות. אלל הוא לא הרחר כלל על דרכי ה', והי ה' את יוסף (לט-ב), תמיד היה שם שמים שגור על פיו, והלדק דינו של מקום.

ובזה היה סימן לדורות הבאים, כי גם בניו יעזרו נסיונות אלו, ויש לנו כוחו של יוסף, אשר הצא לטור מסייעין אותו. ומי שרואה להיות שמור מן החטא מסייעין אותו להתגבר על יצרו, כי על דברים אלו יצטרכו צעיקתא דמשיחא להתגבר, ורק אחר עזר הצירוף האחרון, אז יצואו ימי השלוה, אשר יצמח מיוסף, צביתא משיח בן דוד עם משיח בן יוסף.

(סעודה שלישית וישב תשנ"ט בעיה"ק ירושלים)

המשך מעמוד ב

אליעזר (פרק מא) דהר סיני נראה על שם הסנה ע"ש. ועל זה בא הרמז לאות לנו, כי בהר סיני קבלנו את התורה, ואי אפשר להיות לנו דבוקים בה, רק כאשר נביט על האומות העולם שהמה סנה וקוצים וחוחים, ואנו ביניהם בעולם כשושנה בין החוחים.

*

לסיומא דמילתא נעתיק בזה מה שכתב בספר קדושת ציון (לשבועות) טעם נאה על דרך צחות על מה שאוכלין לביבות קרעפליך בחג השבועות וז"ל: על פי מה שכתב בספר מגדול עוז להרע"ב"ץ שאחד מפלאי הטבע בדוממים נזכר בדברי הקדמונים כי הר סיני העידו עליו כי האבנים הנמצאים בו מצויר עליהן צורת סנה, ולכן נקרא

ההר ההוא סיני על שם הסנה, ואחד מנכבדי ברצלונא מבני בן חסדאי הביא עמו מן האבנים ההם, והיו יכולים לראות בו הסנה מצויר בתכלית הציור, והציור ציור אלקי, ושברו את האבן לחצאים, ונגלה הסנה בכל חלק, ואח"כ חלקו אותו חלק לחצאים, ונמצא הסנה מצויר בכל חלק בפנימיתו, וכן פעמים רבות עד שהיו החלקים כדמות בטנים, ועדיין הסנה בהם יעו"ש. והנה הליבות עשויים בשלשה קרנות, וכשמחלקים אותם לחצאים עדיין יש לכל חלק ג' קרנות, וכשמחלקים אותן לחצאין עדיין יש בכל אחד מהם ג' קרנות, וכן לעולם נמצא שבענין זה של חלוקה לחצאין יש להליבות דמיון לאבני הר סיני, וכיון שבחג השבועות נתעלה הר סיני שקבלו עליו בני ישראל את התורה, לכוונה זו נוהגין לאכול לביבות בחג השבועות.

אמונת עתי"ך

אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענו

יסודות האמונה

במשנתו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א*

שורש האמונה

הנה אמונת אלקי עולם הוא שורש יהדותנו, בא חכוק והעמידן על אחת (חכוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה (מכות כד.), וכל מצותיך אמונה (תהלים קט טו), והוא להאמין בהי"ג עקרים, אמונה בה' שהוא בורא עולם ומנהיגו, אמונה בתורת משה שהוא מה', אמונה בדברי הנביאים, אמונה בשכר עולם הבא ועונשי גיהנם, אמונה בביאת המשיח ותחיית המתים. וכל אחד לפי מה שמאיר אצלו האמונה ביותר, עבודתו לה' הוא במעלה יתירה להזהר מכל נדנדוד חטא במחשבה ודיבור ומעשה.

ואמונתינו מיוסדת על מה שקבלנו מאבותינו דור דור עד אבותינו שעמדו במתן תורה ושמעו קול ה', אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וראו הנסים והנפלאות במצרים ובקריעת ים סוף איך שמשדד העולם כרצונו. וראו איך דבר ה' עם משה רבינו, וכמו שנאמר בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם (שמות יט ט), והוא מסר לנו כל התורה כולה מבראשית עד לעיני כל ישראל מפי ה'. ובתורתנו הקדושה לא נשתנה גם קוצה של יו"ד מעת נתינתה.

דברי אמונה מאבות לבנים

ומזמל על האבות להרבות דביבורי אמונה פשוטה לפני הבנים בנערותם, שיש בורא עולם המשגיח על הכל, ואם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'. הקב"ה הוא המוב והמטיב, ונאמן לשלם להאדם שכרו בעולם הזה ובעולם הבא. והאמונה שלנו צרופה מעת שעמדנו יחד אצל הר סיני, ושמענו קול ה', אנכי ה' אלקיך. ואין בכל העולם חכמים כמו חכמי ישראל שהיו לנו, שבעומק בינתם השיגו הכל, ואין מה להרהר ולחקור עוד.

יש להרגיל עצמו ובני ביתו אחריו באמירת אני מאמין, לחזור תמיד על הי"ג עיקרים, שריבוי האמירה מחזקת האמונה. ובאמת היה מן הראוי להרגיל את הילדים בהתלמוד תורה בזה, ומכל שכן להרבות בשיחות להבחורים בשיבות. ויכולים כהיום לשאול לבחור מתי שמע בפעם האחרון שיחה באמונה פשוטה.

ופירושן של הדברים להרבות הדיבור באמונה, זה כולל גם כן להזכיר שם שמים על כל דבר שעושה, וכמו שמצינו ביעקב ששאל לו אביו, מה זה מהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני (בראשית כו ט), וברש"י אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלקיך, גשה נא ואמושך בני, האתה זה בני עשו אם לא ע"כ. וכן היה הגילוי הדיבור אצל אבותינו מעולם, לומר על כל דבר, יעזור ה', או יתן ה', או אם ירצה ה', וכדומה.

ויש להרגיל עצמו על כל דבר פעולה או השתדלות שעושה להזכיר עליו שם שמים, לפנות לה' ולבקש הדבר ממנו יתברך. אם נצרך

(* מקורות: דרשת פרקי אבות פ' תרע מצרע תשע"ה לפ"ק, דרשת ז' אדר תשע"ז לפ"ק, דרשת פרקי אבות פ' שמיני תשע"ז לפ"ק

לאיזה דבר, לומר בלחש גם באידיש, רכוננו של עולם אני צריך דבר זה לקנותו, הזמן לי מעות והמקום שאמצא שם מה שמתאים לו. ואחר כך תתן תורה לה' בפה מלא על שנתן לך. ובכל השתדלות שעושה יבקש מתחלה תפלה קצרה, אנא ה' הצליח דרכי במה שאני עושה. וכפי הריבוי שיחויק בזה, תתחוק אמונתו יותר יום יום, כיון שהוא פונה רק אל ה' בכל ענינו.

ואיתא בשם הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זי"ע, האמנתי כי אדבר (תהלים קטו י), לכן הנני מאמין אמיתי בשביל שאני מדבר מזה תמיד, וכן אמר הנביא (ירמיהו ז כה) אבדה האמונה ונכרתה מפיהם, בשביל שפסקה מלדבר בענין זה, על ידי כן נאבדה האמונה ע"כ (תורת אבות, קמ"ט).

חקירה בעניני אמונה

והנה בדורות הראשונים היו גם חוקרים באמונה, אשר כימינו אלה אין לנו שום שייכות לזה, כי קצרה בינתינו מלהשכיל. אך גם המה אמונתם היתה מאירה בלי חקירה רק מצד הקבלה, אלא חקרו למצוא התגלות אלקית גם בתוך הטבע. וכמו שפירשו דלכן אנו אומרים תחלה אין כאלקינו אין כאדונינו, ורק אחר כך חוקר מי כאלקינו, כי יסוד האמונה צריכה להיות תקועה בלבנו כיתד בל תמוט.

ומבואר ברמב"ם (ה' עבודה זרה ב-ג) שהתרהור בענינים אלו הם לאו דאורייתא, ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר טו ט), וזה לשון קדשו, כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה, מזההרין אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיה דעתנו לכך ונחשוב ונמשך אחר הרהורי הלב, מפני שדעתו של אדם קצרה, ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על בוריו, ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מחריב את העולם לפי קוצר דעתו. כיצד פעמים יתור אחר עבודת כוכבים, ופעמים יחשוב ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו, מה למעלה ומה למטה, מה לפניו ומה לאחור, ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא היא אינה, ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה, ואינו יודע המדות שידין בהן עד שידע האמת על בוריו, ונמצא יוצא לירי מינות. ועל ענין זה הזוהרה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים, כלומר לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משנת האמת, כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו מינות עכ"ל.

דרשות בעניני אמונה בדרך שאלה ותשובה וכדו'

ויש לעורר בזה על מה שיש המארגנים קבוצות של אנשים ונשים בהאמעל על יום של עיון, או על מה שהם קורין שבתון, על חיזוק לתורה ומצותיה. ובודאי שיש בזה תועלת רבה להמשתתפים בה, לקבל חיזוק ועידוד בשמירת התורה ומצותיה, ובהשקפת החיים, ובהנהגות במדות טובות. אמנם לאחרונה מצוי שבין הנושאים שמדברים שם, יש גם

ובמשנת חכמים (להמהר"ם חניו) במעלה הכ"ג (אמנת חכמים את תנן) כתב, שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אמך. המאמץ באמונה שלימה בעינים סגורות היא אמנת האחדות הנקראת תורת אמך, לפי שכך דרכה של תורת האמת חיל המרגלת את בניה לדת הישראלית, הרי זו באור הבוקר כשמקימה את הילד מעל הערש, מקנחת ידיו, ומכינה לו ביד אחת פרוסת הלחם חם או יבש, וכיד ימנית תופסת לו את ידו הימנית ואומרת לו סגור עיניך ושים את ירך עליהם ואמור אחרי מה שאני אומר לך, ואחר כך תאכל מזה הלחם שבידי, ומתחלת ואומרת לו אמור תיבה בתיבה אחרי, ועיניך סגורות חלילה לפתוח אותם, היא אומרת שמע והוא עונה אחריה שמע, ישראל, ישראל, עד שמסיים כל פסוק שבכתב ושבעל פה מאחדותו יתברך. וכל ימי הייתי מתקשה, מה זה ועל מה זה אמו מחייבת אותו לסגור את עיניו ולשית ידו עליהם, הלא העיקר הוא שילמוד פסוק האחדות ויאמר אותו, אם כן מה צורך לסגירת עיניו.

והנה אחר עמדי על דעתי, הכרתי וראיתי בחוש הראות דמנהגן של ישראל ואפילו דבר קל כזה תורה שלימה היא. דהנה הרמז נכון נמצא בפעולה זו שעושה האם עם בנה, ולפיכך צוה עליה שלמה המלך החכם ואל תמוש תורת אמך, דהיינו תורת היחוד שהאם מלמדת את בנה בעינים סגורות, שהוא לרמו וללמוד לו שהעיקר האמונה אינה צריכה לדיעה על פי טענה וחקירה וכו' ע"ש.

ועל זה הזהיר התנא רבי אליעזר (ברכות כח:) 'מנעו בניכם מן ההגיון', אשר זהו החקירה במחשבה, על דרך 'הגית' בו יומם ולילה, שתמנעו מלהגות ולחקור בעינים הנוגעים ל"ג עיקרי האמונה, אלא לקבל הכל ולא לזוז זיז כל שהוא ממה שקבלנו, ובעינים סגורות יאמרו שמע ישראל. ואם מרגיש שצריך חיזוק או 'הושיבו בן ברכי תלמידי חכמים', ומהנהגתם ומלימודם יכיר שיש בורא עולם, והם יחזירו אמונה זאת בלבם כיתר כל תמוט.

השואלים קושיות בעניני אמונה, זהו כדי לתרץ הנהגתם בהפקירות

יש מהנושרים שאומרים שיש להם קושיות, וצריכים להסביר להם הכל, הלא כל חכמתם מועמת מאד, הוא לא משיג איך עובד עלעקמריק ומלפון ווייערלעם, וכל כלי התקשורת, הוא אינו חכם גם להבין אפילו תוספות אחת בש"ס לעומקה על בוריה, ורק עומק האמונה רוצה להבין, ולא די לו בקבלת אבותינו ורבותינו.

והגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל כותב בספרו **אבן האזל** (פ"ק הלכות מעילה), שמעתי בשם גאון אחד, שאמר לו אחד מהחפשים, יש לי 'קושיות'. אמר לו הגאון, אם היה לך קושיות היה אפשר ליישב לך קושיותיך, החסרון הוא שהם אצלך לא קושיות, אלא 'תירוצים'. איך רוצה לשמור דיני התורה, ואתה רוצה לתרץ עצמך למה אין אתה שומר, ולכן

נושא על ענין אמונה, ולפעמים הוא גם בדרך שאלה ותשובה, שמי שיש לו בלבולים בזה שואל אותה ברכים, והתשובות על זה גובלת ומיוסדת בדרך של חקירה. ומי הם הדרשנים הללו, לא צדיק מופלג שטבוע האמונה אצלו משחר מל ילדותו, ועובד את ה' במסירת נפש, כי ממנו קשה ללמוד, שהרי הוא צדיק תמים מדור הישן, ודבריו לא יעשו הרושם הרצוי, אלא בוחרים לזה בני אדם מגולחי זקן, עם בלוריות בראשו, אשר מעולם לא למדו עדיין אף סוגיא אחת בש"ס בעיון, והוא מוכיח בראיות ומברר איך שאמונתנו מהורה, ובוה יגיעו אל המטרה, שיתחזק האמונה ביתר שאת אצל השומעים, שהרי גם אדם מודרני מסכים לזה.

ולפעמים מעמידים בעלי תשובה, שהיו משוקעים מתחלה בעומקי הקליפות, והוא הוא המכריע לנו שיש בורא עולם. ולפעמים מעמידין גם גר, שעוב את אמונתו כדי להיות יהודי, ומוזה יתברר לנו שטוב להיות יהודי. מה שקבלנו מאבותינו ורבותינו בעלי מסירת נפש בכל נפשם ומאודם, לא די לנו, רק מה שאנשים הללו ילמדו אותנו.

וזו נשתרבה ממה שהתחילו בקירוב רחוקים לאנשים שלא היה להם מושג בעניני יהדות, והוצרכו להמשיכם. אבל אנו שנתגדלנו על

ברכי התורה והאמונה מאבותינו, יש לנו לאו דאורייתא מלהרהר בענינים אלו, אלא יחוק עצמו כמה שקבלנו מאבותינו עד יציאת מצרים ומתן תורה, ולהרגיל עצמו לומר ולחזור תמיד אמרת ה"ג עקרים. ולא היה בכל העולם חכמים גדולים כחכמי ישראל, נביאים תנאים ואמוראים, אשר רואין אנו עד כמה צריכין אנו לעמול לירד להשיג את דעתם, והם כבר ביררו לנו הכל. ואם מרגיש שעדיין צריך לו חיזוק, אז יסובב עצמו בין חכמי התורה, והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, המחזקים אמונה פשוטה מה שקבלנו מאבותינו. וכל הדורש בעניני אמונה, יש לעורר רק על

התבוננות בהנסיים של יציאת מצרים ומתן תורה, כפי מה שקבלנו זאת מאבותינו דור דור, ולהאמין בדבריהם, ולהתדבק בזה כאילו בעצמינו היינו רואים זאת, ואין אנו צריכין עוד בזה שום עדות נוספת להבהיר לנו זאת.

מנעו בניכם מן ההגיון

ובנתיב מצותיך להרה"ק **מקאמארא זי"ע** (נתיב החוד שביל שני) כתב, אתם אחיי, השמרנו בנפשכם מלעיין אפילו עיונא בעלמא בשום ספר של חוקר, אף שאומר שהוא מקובל וצדיק, כי כל מי שנכנס באיזה חקירה באלקות, לא נכנס בשלום ולא יצא בשלום אלא קלט ריה של מינות, יהיה מי שיהיה, אף אם הוא צדיק גמור וכו' ע"ש.

ובררך פקודיך (ל"ח יא אות ד) כתב, תתבונן מה שכתב החסיד מהר"י יעב"ץ שהיה בדורות השמר, והעיד שראה כל אותן החוקרים אשר העמידו אמונתם על חקירות השכל, המירו כבודם בלא יועיל ביום הזעם, ונשים וקלי הדעת אשר אמונתם בשמיעה ובקבלה ירושה מאבותינו, עמדו בנסיין ונבחנו בצירוף, וקדרשו שמו הגדול והנורא ע"כ.

רואים את הנשמע

וכל העם רואים את הקולות, רואים את הנשמע. ..למען הודיע לבניו, שמהיום והלאה מעת נתינת התור"ה, מחוייבים אנחנו להתנהג באמונת אומן ביסודי התורה, ובה נהגה יומם ולילה, וחלילה לנו לחקור חקירות אנושיות (כי תורתנו הוא למעלה מן המחקר האנושי), והוא עפ"י הקדמותינו שחוש הראות אינו משתמש לאמונה, כי הדבר הנראה לעין, או אפ"י בצפיות השכל שגם הוא נקרא חוש הראות (כענין רואה אני את דברי אדמון), בזה לא תצדק לשון אמונה, רק ראייה וידיעה שכן הוא, וחוש השמע הוא המשתמש לאמונה, שומע ומאמין הנאמר אליו, ולמען הודיע זה לבניו ידידיו בעת נתינת התורה שזה הוא יסודי התורה, הנה הראה להם שגם חוש הראות נשתמש לחוש השמע, כי זה הוא העיקר לתורה, שמעו ותחי נפשכם, ואתה המעיין למוש עיני שכלך, ותתבונן בדברי אלה, ותתבונן מפלאות תמים דעים. (בני יששכר לחודש סיון, מאמר ה' אות י"ט)

שום פעולת אדם, בו יכוזו לו, שהכרתו אינו מתאים לכן אדם מכונן רק לילד קטן.

ואם זהו בבית קטן אחד, הרי על אחת כמה וכמה בכדור העולם שגדולה יותר רכבי רבבות פעמים, ובה הרים וגבעות, וימים ונהלים, עם בעלי חיים שונים, בהמות חיות עופות ושקצים ורמשים אלפי מינים וסוגים, צמחות ופרחות ועלים שונות לרבבות. ועל כולם האדם, שמורכב מרמ"ה אברים ושם"ה גידין באופן נפלאה עד מאד, אך יאמרו על זה שהיא קדמון, ואין לו בעלים, והכל נעשה מעצמו.

אלא שהפליאה עצומה עוד יותר, שכאשר יאמר אדם על בית הכנסת זו שנעשה הכל מעצמו, כל אחד יחזיק אותו למשוגע ולמטורף אשר מקומו הוא בבית חולים לחולי רוח. ואין גם אחד שישתתף לעשות עמו מסחר, כי אין הוא שפוי בדעתו. ולמה אינו מזדעזע מבני אדם שאומרים שאין מנהיג לעולם, ואנו אומרים עליו שהוא בן אדם חכם אלא שהוא נעביך אפיקורס, ולא מביטים עליו שאינו כגדר בר שכל. ואין זה אלא משום שבנין בית אנו רואים יום יום עין בעין שזהו מעשי בני אדם, ולא נעשה מעצמו. אבל כדור העולם שאינו רק אחד ואין דוגמתו, ולא ראינו יצירתו, יתכן שלא מתבונן כראוי להבין שורשו. אבל לאמיתו כל בר דעת יבין זאת שרק ה' אחד יוכל לברוא עולם כזה.

ודרך המלך בתשבחותיו, כאשר התבונן בפליאות הבריאה, אמר, כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירה וכוכבים אשר כוננתה, מה אנוש כי תזכרנו וגו', ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ (תהלים ח ד). וכאשר הסתכל והתבונן על הארץ, אמר, יסד ארץ על מכוניה וגו', על הרים יעמדו מים וגו', וקרא מנהמת לבו, מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנייך, זה הים גדול ורחב ידים, שם רמש ואין מספר, חיות קטנות עם גדולות וגו' (שם קד ה).

וברמב"ם (ה' יסודי התורה בב) כתב, והאיך הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו ובראויו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד (שם מב ג) צמאה נפשי לאלקים לאל חי. וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד, ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומדת ברעת קלה מעושה לפני תמים דעות ע"כ.

'ומנהיג לכל הברואים...'

אמנם הנקודה השניה והשלישית, שגם אחר ההכרה שהבורא יתברך שמו הוא הבורא, מכל מקום לא עזב את עולמו ומסרו להטבע, על זה צריכין כבר אמונה. ועל כן הראה ה' לנו זאת במצרים בעשיית הנסים ונפלאות, ששידד כל הטבע בהעשר מכות וקריעת ים סוף, וכמו שביאר הרמב"ן (שמות יג טו), וזה לשון קדשו, הנה מעת היות עבודה זרה

אתה ממציא לך קושיות, אך הם אצלך תירוצים. וכשאומר לך תירוצים לא יתקבל אצלך, כי אתה רוצה בהקושיות. ואמר הגאון, שזהו מה ששנו חכמים (בהגדה של פסח) בדיבור 'רשע מה הוא אומר', שאומר בעל ההגדה 'ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר', ולכאורה מקודם הוא כופר ואחר כך מוציא את עצמו מן הכלל [ואם כן הרי ליה למימר, ולפי שכפר בעיקר הוציא את עצמו מן הכלל], אבל באמת אינו כן, דסיבת מה שכופר הוא בשביל שרוצה להוציא את עצמו מן הכלל ולהפטר מדיני התורה, וזהו הסיבה שכופר בעיקר ע"ש.

אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים

הנה במתן תורה התחיל ה', אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כב), והמפרשים דקדקו למה לא התחיל מתחלת

הבריאה, אשר בראתיך וברא את העולם. אך אנו אומרים, אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא, ומנהיג לכל הברואים, ועשה ועושה מפרטים שהאמונה שלנו היא בשלשה נקודות, 'שהוא בורא', שאין העולם קדמון, אלא ה' בראו בששת ימי בראשית בעשרה מאמרות. אמנם יתכן שאחר בריאתו עזב ה' עולמו ומתנהג הכל בטבע, דוגמת אומן שגומר כלי, ואחר כך הוא פועל מעצמו ואין לו שייכות עוד עם האומן שעשאו, על כן אנו מוסיפים נקודה שניה, שהוא 'מנהיג לכל הברואים', אין כאן שום טבע

מעצמו אלא הכל הוא בהנהגתו. וכמו שביארו בספרי קודש, כי רק האומן שמייצר יש מיש, שכבר היו בעולם העצים, והוא עושה ממנו רק ציור הכלי, על כן יש להכלי קיום גם כאשר האומן עוזב אותה, אבל הקב"ה שברא העולם יש מאין, אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם, אין מציאות קיום לעולם בלי חיות תמידי מה' שיצר אותה, והוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וזהו הכוונה שהוא מנהיג לכל הברואים. ושוב בא נקודה השלישית, אשר לא רק בכללות יש השגחה בעולם, אלא גם השגחה פרטית על הכל מתחלתו ועד סופו, 'והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים'.

שהבורא ית"ש הוא 'בורא' ..

והנה הנקודה הראשונה, האמונה שאין העולם קדמון, אלא יש אדון שברא אותה בכח אלקי, לזה אין צריכין עבודה ויגיעה להשיגה, שכל בר דעת כשיתבונן בזה יבין וישכיל הדברים. וכמו שהסבירו הבעלי מוסר, אם יכנס אדם לבית המדרש זה, ורואה לפניו בנין מפואר, בציורים ותמונות שונות, ומאירה כאור יפה, וארגונים מלאים ספרים שונים למאות. וכאשר ישאלו אותו מי עשה כל זה, וישיב שכל זה נעשה מעצמו בלי

בחג השבועות נתעורר אצלינו חיזוק באמונת אומן

כמו שכל דבר שבקדושה הוא נצחי, והוא מתעורר בבוא הזמן ההוא. כן הדבר הזה שהראה לנו אז כי אנכי ה' אלקיך וגו', מתעורר גם אצלינו תמיד בחג הזה, להתחזק באמונת אומן כי כל הדברים שבעולם מושגחים בהשגחה פרטית, ועל כן אנו קורים את החג הזה בשם יום הביכורים, כמו שמבואר בראשונים דענין הביכורים הוא, שמכיר כי ה' הוא הבעלים של פירותיו, ומדרך העבדים להביא לבעליהם הפרי שביכרה מתחלה. וא"כ ענין הביכורים מורים על האמונה שהקב"ה הוא בעלים של העולם, ומנהיגו בטובו ובחסדו. וזהו ג"כ ענין החג הזה, שבו הראת לדעת כי ה' הוא האלקים ואין עוד מלבדו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בנעילת החג שבועות תשנ"א לפ"ק)

וביאור הדברים, כי האדם הנכנס לבית חבירו או לבית מלון, יודע ומכיר שאי אפשר לו ליטול משם שום דבר רק מה שהרשה לו הבעל הבית, ואינו יכול ליכנס לשום חדר או מקום שלא הותר לו, ואינו רשאי למשמש ולהסתכל במה שלא ניתן לפניו, ואינו יכול להתנהג שם כפי מה שעולה על רוחו, אלא לפי הנימוס. אבל הנכנס לבית שהוא שלו, או לבית שהוא מופקר לכל, אין לו שום הגבלות, ומי יאמר לו מה יעשה. וכמו כן המאמין האמיתי שיש בעלים להבירה, לה' הארץ ומלוואה, ויש מנהיג להבירה שעיניו משוטטות על כל, הוא מכיר ומשכיל שהוא מוגבל להשתמש בעולם שאינו שלו רק לפי רצון בעליו. אי אפשר לאכול הכל, אי אפשר ללכת לכל מקום, ולהסתכל במה שרוצה, רק במה שהותרה לו התורה. והאמונה בבורא עולם ובהנהגתו והשגחתו, מחייבת אותו בשכלו שלא יוכל להשתמש בעולם רק כרצון ה'. ורק מי שחושב שהעולם אין לו בעלים, והוא מופקר לכל, זה עושה כל מה שעולה על רוחו. ומי שלא רוצה להגביל עצמו, ועברא בהפקיאר ניהא ליה, מסיר ומסלק עצמו ואת דעתו מאמונת אלקי עולם, שיש בעלים להבירה, וממילא יוכל ללכת אחר שרירות לבו, ולעשות כל מה שלבו חפץ.

ובמו כן כאשר האדם מתכונן על מיוזג גופו וחיותו, שהוא לא נושם מעצמו, ולא רואה ושומע ומדבר מעצמו, אלא כל חיותו והווייתו הוא מאת ה' המחיה אותו. והוא לא נפל לעולם הזה במקרה בטבע העולם, לאכול ולשתות ולהתענג ולאסוף הון, אלא ה' משפיע לו כל הווייתו, והוא לא בא לעולם כדי להשתעשע שבעים שנה ושוב לחזור לאדמתו, או כל הנשמה תהלל יה (תהלים קג ו'), הוא מודה לה' על כל נשמה (כ"ד י"ט), ומכיר בשכלו שהוא משועבד לעשיית רצון קונו, שנתן לו חיותו ומזונו. והרי אם האדם

היה נפגע בתאוונה, מרוסק בשיתוק האברים, ורופא היה בא ומרפאהו חנם, והוא בריא אולם, היה מכיר שהוא חייב אליו את נפשו, והיה מוסר את נפשו ומאודו עבורו אם היה צריך, כי לולי החסד שעשה עמו לא היה בעולם. ומכל שכן כמה האדם חייב לה' לעשות רצונו ולעובדו בלבב שלם, ולמסור נפשו עבורו כפי רצונו, כאשר מכיר שרעג אחד לא יוכל להתקיים בעולם בלי כח ה' שמחיהו.

**'מי שעובד את ה' בכל לבו ונפשו'
זהו אמונתו שלימה ובהירה'**

וזדון פירושו של הדברים 'שהאמונה מחייב את האדם', שהרי אם מאמין שיש בורא עולם, שברא אותו ואת העולם, וכל חיותו הוא ממנו, ומסתובב הוא בעולם שיש לו בעלים, זה מחייב את האדם לעשות רצון קונו. והאומר שהוא מאמין בה', אבל הוא מרגיש בלבו שאף על פי כן יוכל לעשות כל מה שעולה על רוחו, זהו לסימן שאמונתו הוא רק מן השפה ולחוץ. ומי שפורק מעצמו עול תורה לגמרי, אמונתו אינו אפילו רק אחוז אחד, ומי שפורק עול תורה לחצאין, גם אמונתו אינו שלימה אלא לחצאין. ורק מי שעובד את ה' בכל לבו ונפשו זהו אמונתו שלימה ובהירה, שהוא נברא מה' להשלים תפקידו להיות עבד נאמן, ולהשתעבד בכל מעשיו לקונו. והוא מסתובב בעולמו של הקב"ה, ויש לו להתנהג שם כפי הוראת הבעל הבית. ומי שאמונתו יותר בהירה, כי ה' מלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מיניה, הוא מקיים שויתו ה' לגנדי תמיד, וכמו שביאר הרמב"א

המשך בעמוד יח

בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא. ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית, אמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים ע"א). ומהם שיוודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ועשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם, ואין עמהם עונש או שכר ואמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחוד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו ויודע ומשגיח ויכול וכו'. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא וכתורה כולה. ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון וכו', והכל הוא להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים וכו' ע"ש בארוכה.

ואם כן יציאת מצרים מורה לעיני כל, שהוא לא רק הבורא, אלא גם מנהיגו לכל הברואים, והוא לברו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. ולכן במתן תורה לא הצריך ה' להדגיש אנכי ה' אלקיך אשר בראתי העולם, כי זה יוכל להכיר מעצמו כל בר דעת שמתכונן בהבריאה, אלא הוסיף 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ושם ראיתם בעיניכם כי לא עזב ה' את עולמו, אלא משגיח על הכל, וכאשר פרעה לא רצה לשלחם, שידד כל מערכת השמים לטובתן של ישראל. ושם נתברר לכם כי גם אחר הבריאה אני רואה ומשגיח על העולם תמיד.

ידוע ממרן הריב"ש טוב כי כל זמן שאדם חזק באמונה ובטחון, אי אפשר לעונש שיחול, ועל ידי פגם העגל שפגמו באמונה, על ידי זה ניטל מהם אמונה שיחול עליהם העונש על שאר עבירות. (היכל הברכה שמות דף רפא:)

**ידועים דברי הרה"ק בע"פ
נועם אצמלך זי"ע**

(צעטיל קטן אות ב) דכשקורא פסוק ראשון של קריאת שמע, ידמה בנפשו ויצויר במחשבתו כאלו אש גדול נורא בוער לפניו עד לכ השמים, והוא בשביל קדושת השי"ת שובר את טבעו, ומפיל את עצמו להאש על קידוש ה'. ועוד יכוין, אם יענו אותו כל אומות העולם בכל עיניים קשים, ויפשוטו עורו מבשרו להכחיש ה' ביחודו, יסכול כל היסורין ולא יודה להם ה', ויצויר בדעתו ומחשבתו כאלו עושין לו כנ"ל, ובוה יצא ידי חיוב קריאת שמע כדן ע"ש. ויש להבין דלכאורה כוונה זו מקומה אצל אמירת פסוק (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו', שדרשו חז"ל (ברכות סא:) אפילו נוטל את נפשך, שם יש לכוין כנ"ל שימסור נפשו עבור אהבתו. אבל בפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, נכלל רק מצות עצם האמונה כי יש ה' אחד, ויתכן שיאמין באמונת ה', ויכוין כי ה' אחד, אבל לא נכלל בפסוק זה חיוב שימסור נפשו על אמונה זו, ולמה הסמך כוונה זו בפסוק שמע ישראל.

אמונה מחייב את האדם

ונראה על פי מה שסיפר הגה"ק בע"פ חזון איש זצ"ל, שבעת שביקר אצלו ראש הממשלה (בן גוריון ש"י) אודות גיוס נשים, אמר לו בין השאר: גם אני מאמין ... ושאל אותו וכי מה זה מחייב אותך? ... והשיב אין הדבר מחייב אותי כלום. ואמר לו החזון איש, מעניין אותי אם יש איזה פילוסוף שטוען שהאמונה אינה מחייבת שום דבר ... ואז שתק. והוסיף לו. אם תדע בעתיד על פילוסוף כזה, תודיעני, הענין מאד מעניין אותי ע"כ. (מעשה איש ח"ב דף קנז).

שעת רחמים

תפלת אבות על בנים להצלחה בתורה

מקאזניץ] זצ"ל"ה על אמו של הרב הקדוש מוה' שמואל קאדניבור זצ"ל"ה שלא היתה יודעת להתפלל כלום, אמנם בשעת הדלקת נרות של שבת התפללה בלשון רוסיא, יהי רצון שיהא בנה שמואל תלמיד חכם. [וע"ע ברבינו בחיי פ' יתרו].
(דעת משה – קאזניץ, פ' תרומה)

ברכת הבנים בליל שב"ק

ישנם בתים שנהוג שבלייל שבת קודש האב מברך את הבנים, אני חושב שבימינו אלה היה מהנכון שכל אחד יעשה כן, כי הרבה סייעתא דשמיא צריכין הבנים בימינו שיתגדלו לתורה ויראת שמים, וכל ברכה עושה רושם. ובפרט ברכת האב שבא מפנימיות לב טהור, שיתגדל להיות כאפרים ומנשה, ויברכה ה' וישמור מן המזיקין, כמה נחוץ הוא בימינו, וברכות האבות עושה רושם גדול למעלה. ומצינו שהתורה הקדושה מספרת על לבן, וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם (בראשית לב-א), וכתוב **בספורנו** שם, דלכן סיפר לנו זאת הכתוב, להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו, בלי ספק ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלקים המברך, כאמרו (שם כו-ד) בעבור תברכה נפשי ע"כ. והיינו שהתורה הקדושה רצתה ללמוד אותנו, שברכה שהאב נותן לבניו, גם כאשר הוא במדרגה פחותה כמו לבן, יש לה כח לחול. ומכל שכן באבות יראים ושלמים, שכל תאות נפשם הוא לראות דורות ישרים ומבורכים, כמה רושם נשאר מהברכה שמברכין את בניהם.

וגם שזה יגרום שישים האב לבו וראשו לפקח על הצלחת בניו. ודוד המלך התפלל (תהלים יב-ה) אתה ה' תשמרם תצרנו מן הדור זו לעולם, וברש"י תינוקות שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה במ"ט פנים לכל צד, וזהו מזוקק שבעתים, והיה דוד מתפלל עליהם רבש"ע ראה כמה תורתך ואמרתך ברורה ומזוקקת שבעתים בלבם, אתה ה' תשמרם, שמור אותם בלבם, תצרנו מן הדור הזה, שלא ילמדו דרכיהם להיות דלטורין ע"כ. כח התפלה גדול ועצום, ולא לזלזל בה, כל דיבור קל שהאדם מתפלל, וכל מה שמוסיף עוד ועוד בתפלה, מוסיפה עוד רחמים ומחלישה את מדת הדין. והקב"ה הוא שומע תפלת כל פה, ובודאי יעשה רושם כל תפלה שמוסיף להתפלל על בניו.

(רבינו שליט"א, בדרשת ז' אדר תשע"ד לפ"ק)

נחלי דמעוה שפכתי על זה

מספרים עובדא ממון החתם סופר זצ"ל, שהיה לו בן שלא היה מתחילה כפי רצונו, ואח"כ נעשה כלי מוכשר, ונכנס אליו הגאון דומ"ץ דשם, ואמר לו, רבינו, בנו נ"י נעשה כלי מוכשר, וענה לו החתם סופר זיע"א, ומה אתה סופר כמה נחלי דמעוה שפכתי על זה.

(באר מנחם עה"ת פ' ויחי)

שפתי כהן ישמרו דעת

מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, וכל מעשיו הטובים היה עושה בסתר, והיו לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקבות, ובכל יום היה מתפלל ומשתטח ומלחך עפר בלשונו, כדי שלא יבא אחד מהם לידי עברה ולידי דבר מכוער. אמרו לא יצאת אותה שנה שלמה עד שבא עזרא, והעלה הקב"ה את ישראל מבבל, והעלה אותו הכהן עמהם, ולא נכנס הכהן לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ובני בניו עד חמשים שנה, ואחר כך נכנס לעולמו, ועליו הוא אומר בטח בה' ועשה טוב, וכתוב בטחו בה' עדי עד, ששני עולמות שלו, שנאמר כי ביה ה' צור עולמים, וכל הבוטחים בשמו באמת לא יבושו לעולם.

(תנא דבי אליהו, פרק יח)

הרבה תפלה עושה

לזכות לבנים הגונים הרבה זכות עושה, והרבה תפלה עושה, והוא היפך דברי בני אדם כי חינוך ולימוד הנער בתורה ומצוות ודרך ה' תלוי באב, כי הגדל עם אביו יגדל בשם טוב, כי אביו מלמדו להועיל כו', כי עינינו הרואות כמה שאביהם ואמם עזבום, והמה חכמים ושלמים, וכן רבים גדלו את פני אביהם ולא למדו מטוב מעשיהם כו', אך אין זה כי אם שבזכותא תליא מילתא, 'ואשר ישחר אל קל ואל שדי יתחנן, יתן לו זרע אנשים צדיקים לעבוד את ה', יהי עמו ויעל במעלות השלמות והכשרון כו' ע"ש.

(אלשיך, שמואל א' ב-יב)

'להתפלל בכל יום... רק שיהיה מקירות לבו'

נכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביחוד על צרכיו ופרנסתו, ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו וזרעו זרעו, ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ה' באמת, ושלא ימצא ח"ו פסול בזרעו, וכל מה שיודע בלבו שצריך לו. ואם אינו יודע לדבר צחות בלשון הקודש, יאמרנה אף בלשון אשכנז, רק שיהיה מקירות לבו.
(משנה ברורה, סי' קכב סק"ח)

'לדור ודור נספר תהלתך'

שאלו את הרה"ק מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע למה אין בקשה בשמו"ע על הצלחת הבנים בתורה ויראת שמים, והשיב שבתפלת מודים במילים 'לדור ודור נספר תהלתך' מתפללים על הצלחת הבנים, שימשך שלשלת הזהב לדורות הבאים.
(קודש הילולים)

תפלה בשעת הדלקת נרות שב"ק

איתא בספרים בעת שהאשה מדלקת נרות לכבוד שבת, צריכה להתפלל על בנים צדיקים תלמידי חכמים, והשעה מסוגל לכך... וזאת סיפר לי הרה"ק **אמנו"ר** [המגיד

געווען געהעריג דאס לערנען, ער האט געשפירט אזוי ווי מ'רופט עס א "בלאקיש" האט ער, ווען ס'איז געקומען צום לערנען האט ער נישט תופס געווען געהעריג. מ'האט אויסגעגעבן פאר'ן קינד שוין טויזענטער דאלער, אנגעהויבן צו זוכן זיין עברי זאל זיין גוט, און מ'איז געגאנגען צו דעם און צו יענעם, דאקטוירים, סעקייטריסט, פעסיכיעטארס, טויזנטער דאלער האב איך אויסגעגעבן, זאגט ער, יעדער האט אים געסטעמפלט מיט א צווייטן נאמען עי.די.די. עי די עטש. די. וויאזוי די נעמען הייסן, און איך בין אין ערגעץ נישט אנגעקומען. איך האב זיך מיישב געווען אז מ'קען מיר נישט העלפן, איך גיי בעטן פונעם אייבערשטן, דער באשעפער זאל מיר העלפן.

איך רעד דא פון א יונגערמאן וואס איז א בן תורה, ער האט ביז יעצט אויך געדאווענט אויף זיינע קינדער אלע יארן, אזוי האט ער מיר געזאגט, איך האב געדאווענט אלץ פאר מיינע קינדער, איך האב זיך מיישב געווען אז איך גיי ספעציעל דאווענען א תפלה פאר דעם קינד עקסטער. ער פלעגט צו זאגן תהלים נאכן דאווענען, אבער מ'האלט דאך שוין נאכן דאווענען האט מען שוין די תהלים אזוי אפגעזאגט, נישט מיט די ריכטיגע כוונה, איך בין אויפגעשטאנען פריער, און פאר'ן דאווענען האב איך געזאגט צען קאפיטלעך תהלים יעדן טאג פאר דעם קינד, אז דער אייבערשטער זאל אים עפענען דעם קאפ ער זאל משיג זיין תורה, און ווען איך האב געענדיגט מיין תהלים האב איך אנגעהויבן צו רעדן צום אייבערשטן אידיש, איך קען לשון הקודש אויך, אבער איך האב געשפירט איך קען הארציגער ארויסברענגען

מיין תפלה צום אייבערשטן מיט אידיש, און איך האב מתפלל געווען פאר מיין קינד - און איך קום פארציילן יעצט פאר'ן רב, אז ס'איז אדורך שטיק צייט נאכדעם, און איך הייב אן צו באקומען גריסן פון זיין רבי'ן אין חדר, פונעם תלמוד תורה, אז ס'איז דא א שינוי ביים קינד, ער איז אנדערש פון וואס ער איז געווען. ס'גייט אדורך נאך א פאר וואכן טרעפט מיך שוין א צווייטער מלמד פונעם קינד און ער זאגט מיר, דיין קינד האט זיך אינגאנצען געטוישט פון וואס ער איז געווען. זאגט ער, היינט איז מיין קינד א מצויין אין די קלאס!

מען טאר נישט פארלירן די כח פון תפלה!! נישט אויפגעבן! מ'האט א שוואך קינד דארף מען טוען וואס מ'קען, אבער דער עיקר איז תפלה. דאווענען צום אייבערשטן. וויסן אז דער אייבערשטער איז א שומע תפלת כל פה. יעדע תפלה וואס א איד איז מתפלל, ער קען עס זאגן אויף אידיש, ער קען עס זאגן מיט וואס פאר א שפראך ער וויל, מתפלל זיין, זיך אויסבעטן ביים אייבערשטן, און דער אייבערשטער איז מקבל תפלות פון אידישע קינדער.

(רבינו שליט"א, בדרשת ז' אדר תשע"ו לפ"ק)

להוריד כנחל דמעה, בתפלה ובתחנונים לפני הקב"ה

סיפר הרה"ח מו"ה משה ראזנפעלד [טעטש'ער] ז"ל מחוסט כי פ"א נכנס ערב יוהכ"פ לרבינו [בעל ערוגת הבשם זצ"ל] כמנהגו בכל שנה, להתברך מפי רבינו, וכדרכו מסר מעטפה ובתוכה מעות פדיון נפש. רבינו שאל אותו, ר' משה במה אברכך, הוא שהה לרגע להתבונן מה להשיב, כי פרנסה לא הי' חסר לו כי הי' ידוע לנגיד, גם בנים היו לו, וכן הי' בריא אולם, והשיב לרבינו שיברכו שיהי' לו בנים טובים. השיב לו רבינו, ר' משה מה אתה חושב, כי במה שאתה נותן לי עשרים קראנען (סכום הגון בזמן ההוא) ואני אברך אותך, בזה הי' לך בנים טובים, לזכות לבנים טובים, צריכין להתגלגל על האדמה ולכבוש פניו לקרקע, ולהוריד כנחל דמעה, בתפלה ובתחנונים לפני הקב"ה שיזכו לזה.

(תולדות ערוגת הבשם (החדש) ח"א עמ' תד)

תפלה על הבנים באמירת ברכת התורה

הנה כל אחד עובר עליו זמנים קשים בחייו, הן בהפרנסה בצוק העתים, כמה סוגי מסחרים נשתנו בימים האחרונים. צער גדול בנים, שיראה נחת אצל יוצא חלציו, ועוד ועוד. ועל כולם אין לנו אלא תרופה אחת, כח התפלה, לבקש רחמים על הצלחתו, ועל הצלחת בניו לתורה ויראה, כי נסיונות הנוער עצומים מאד. וראיתי לאחרונה שכתבו על אדם חשוב, שאמר, שבכל יום בעת שאומר ברכת התורה, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, הוא מעביר במחשבתו

בפרטיות כל אחד ואחת מילדיו, וכל אחד ואחת מנכדיו, ומתפלל עליהם שיהיו יודעי שמך, שישארו יהודים נאמנים לה' ולתורתו, ויתגדלו לתלמידי חכמים. וברבות הימים הרגיש שעשה זאת עליו רושם עז, לתת לב לחינוכו והשלמתו של כל אחד מיוצאי חלציו. וחז"ל סיפרו על רב יוסף, שהיה מתענה ארבעים יום על כל אחד בפני עצמו, ואחר ארבעים יום קראו לפניו לא ימושו מפיק, ואחר שמונים יום הוסיפו מפי זרעך, ואחר מאה ועשרים יום הוסיפו מפי זרע זרעך (בבא מציעא פה.). הרי לנו עד כמה מועיל הוספת עוד יום תענית ותפלה על דורותיו אחריו, שבכל יום ויום שמוסיף, פועל על דור יותר. עבור ארבעים יום זכה להבטחה על בניו, וכשהמשיך יותר זכה גם על בני בניו, ואז התורה מחזרת לאכסניא שלה (וע"ע בספר אנא עבדא דף רצו).

(רבינו שליט"א, בדרשת ז' אדר תשס"ח לפ"ק)

גודל כח תפלת אבות על בנים

..ס'איז היינט געווען ביי מיר א איד און ער האט מיר פארציילט, א חשוב'ער יונגערמאן, ער האט א בחור העכער די בר מצוה, ער האט זיך זייער געפלאגט מיט דעם קינד אלע זיינע יארן, פון קינדווייז אן ער האט נישט תופס

חסיד בכל מעשיו

מקורות ומעמים על מנהגי חסידים בענינים שונים

מלוקט מכת"י הגה"צ רבי משה יהודה כ"ץ זצוק"ל הי"ד בעל ויגד משה*

לחגור חגורה בעת התפילה

ראיתי בספר התעוררות התפלה (אות ק"ב), שהרעיש על מה שאין העולם נזהרין להיות חגורים בעת התפלה בחגורה, כי גם זולת הטעם שלא יהיה לבו רואה את הערוה, איכא משום הכון לקראת אלקיך ישראל. והנה המג"א (סימן צ"א) כבר כתב, דמי שהולך כל היום בלא חגורה אינו צריך לאזור בשעת התפלה. וכוונתו כיון דענין הכון כתב רש"י (שבת י:) התנאה לפניו ע"ש, וכיון דעתה בזמנינו לא חשוב חגורה נוי כלל, לכן לא שייך ביה משום הכון. ובאמת בארצות המערב גם בזמן הזה לובשין חגורה רחבה להתנאות, אבל במדינות אלה לא חשיב זה בגד להתנאות בה. והנהגין בה, הוא משום דמנהג אבותינו בידינו, דאז היה זה לבוש נאה, גם עתה אין אנו משנין. ועל דרך לבוש הטלית גדול, שעתה בזמן הזה אין זה לבוש כלל, ורק בזמנם היו נוהגין לכסות את עצמם בסדינין של ד' כנפות, ואפילו הכי בעידן תפלה זהו מלבוש שלנו, וכמו כן חגורה.

אולם יש לומר עוד, על פי מה דאיתא בשבת (שם), אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא, כי איכא צערא בעלמא שדי גלימיה ופכר ומצלי, אמר כעבדא קמי מריה, כי איכא שלמא, לביש ומתכסי ומתעטף ומצלי, אמר הכון לקראת אלקיך ישראל עש"ה, משמע דבעידן צערא ליכא חיוב הכון, וכיון דעתה בעוה"ר אין לך יום שאין קללתה מרובה מחברתה, לכן אין חיוב להתנאות בבחינת הכון, רק בעבדא קמיה מריה.

ובאמת שמעתי בשם הגה"ק מליסקא ז"ל, שלא היה לובש חגורה רק בשבת ויום טוב. יראה דכוונתו היתה מטעם הנ"ל, ושאיני שבת ויו"ט דמצוה להתענג

ולשכח צערו, ועיין טור וב"י (ס"ס ש"ז) בשם רבינו יונה, לכן היה לבוש אז חגורה וא"ש.

*

בחוף לארץ נוהגין שיש לאנשי מעשה חגורה שאינה רחבה, באופן כשיחגור בה מוכרח להדקה על בגדיו שלא יפול. בארץ הקדושה ראיתי נוהגין שחוגרין בחגורה רחבה ב' טפחים בערך, ממילא אינו צריך להדקה כל כך. ויראה דחילוק מנהג זה היה היה גם בימי הש"ס, עיין בשבת (דף ט:) מאימתי התחלת אכילה, ר"א משיטול ידיו, ור"ח אמר משיתיר חגורה. ולא פליגי הא לן והא להו, פרש"י בני בבל היו חוגרין עצמם בחוזק וכשאוכלים צריכים להתירן, ובני אר"י לא היו נוהגין כן ע"ש.

נתינת שלום לפני התפלה

נוהגין בגליל הזה שאין נותנין שלום לחבירו קודם התפלה, ונימוקם עמהם כמבואר באו"ח (סי' פ"ט סעיף ב') עש"ה, אבל יפלא בעיני על מנהג חסידים ואנשי מעשה שאינם מקפידים בזה כלל, וצריך עיון. ואולי יש לומר למה דמבואר בכוונת האר"י ז"ל שקודם התפלה צריך לקבל על עצמו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט-יח), לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, ועל ידי זה יתקבל תפילתו בתוך תפילת ישראל, ולכן נוהגין לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך ע"ש. מעתה היכן הוא האהבה אם רואה את חבירו ואינו נותן לו שלום, נמצא דהנתינת שלום שייכה גם כן לתפלה, והוא הכנה לתפלה למנהג ותיקין, לכן אין נזהרין בזה.

תפלת שמונה עשרה בתנועה מיוחדת

יש מנהג אצל חסידים ואנשי מעשה שאומרים תפלת י"ח בניגון ובתנועה

מיוחדת, ונראה מקורו מברכות (כ"ט): העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים, מאי קבע, רבנן אמרו כל מי שאינו אמרה בלשון תחנונים, ועל כן המנהג לעשות בה תנועה של תחנון, וזה פשוט.

לימוד אחר התפלה

המנהג אצל חסידים ואנשי מעשה ללמוד אחר התפלה, ונראה מקורו מברכות (דף ל"ב) כל המאריך בתפלה ומעיין בה, סוף בא לידי כאב לב, שנאמר תוחלת ממושכה מחלת לב, מה תקנתיה, יעסוק בתורה, שנאמר ועץ חיים תאוה בא, ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. ואיתא במהרש"א שביטול תורה הוא המונע מלקבל תפלתו, כמו שכתוב מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, עיין שם. ועל כן לומדין מיד ומחזיקין עצמן בעץ חיים תורתנו הקדושה, ועל ידי זה תאוה בא התפלה מתקבלת ואתי שפיר. ועיין בפאר לישירים (אות ר"ח) אחר התפלה טובה, סכנה לדבר דברים בטלים, עיין שם.

איחור זמן תפילת מנחה

המנהג אצל חסידים ואנשי מעשה, להתפלל טרם צאת הכוכבים ברגעים אחרונים שמוותר להתפלל מנחה, ושמעתי ממו"ח הגאון [בעל ויגד יעקב מפאפא] ז"ל שכך היה מנהגו של מרן החתם סופר, וכן נהג אחריו תלמידו הגאון רבי מנחם כ"ץ ז"ל אב"ד צעהלים. וראיתי בתולדות שמואל (פ"ח אות ד') איך שהגאון מאונסדארף ז"ל שאל על זה פעם אחת את הה"ק מוהר"ש מבאבוב ז"ל טעם האיחור כל כך, והשיבו על פי הידוע, דבשעת מנחה לעת ערב הדינים מתגברים בעולם, ובכל רגע ורגע תקפו יותר, על כן מתפללים סמוך ללילה, להמתיק הדינים. ועל זה השיב לו הגאון הנ"ל, דזה כוונת הפסוק ויצא יצחק לשוח בשדה וירא והנה גמלים באים, ואמרו חז"ל שתיקן תפלת מנחה, דאין שיחה אלא תפילה (ברכות כו:), ואמרו חז"ל הרואה

* מלוקט (בלתי מוגה כל הצורך) לרגל הילולת מרן אור שבעת הימים הבעש"ט הק' ז"ע ועכ"א, מתוך ספר ויגד משה על ענינים וערכים שונים, הנמצא כעת בשלבי העריכה ע"י מכון מעדני מלך.

גמל בחלום מיתה נקנסה עליו (ברכות נו:), נמצא דגמל רומז על התגברות הדינים, ועל כן כשראה יצחק שגמלים באים ודינים מתגברים, תיקן תפלת מנחה, להמתיקם, עיין שם.

מיהו מאוד יפלא בעיני, שמה שאמרו חז"ל (בברכות כ"ט) לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה, מאי טעמא דילמא חטיפי ליה שעתא, פירש רש"י, על מי שמשעה תפלת מנחה עם דמדומי חמה, שמא תטרף לו השעה על ידי אונס, ויעבור הזמן, עיין שם. ואיך עושין כך לכתחילה לקבוע זמן תפלה בעידן אשר יש בה לטותא ח"ו.

ונראה על פי מה שראיתי בעת שזכיתי להיות בארץ ישראל, דשם תיכף אחר שקיעת החמה מיד הוא ערב וצאת הכוכבים, ואינו כמו אצלנו שיש הרבה זמן בין תחילת השקיעה עד צאת הכוכבים, (ונראה דעל אופק זה בנוי שיטת הרא"ה דבין השמשות הוא מהלך ג' רבעי מיל טרם שקיעת החמה, כי אחר שקיעת החמה תיכף ומיד הוא לילה), ועל כן בניקל יש לאחר הזמן, הזמנים מתחלפים פתאום, מיום גדול, לודאי לילה, ועל כן שוב אין להשהות התפלה על רגעים אחרונים, מה שאין כן אצלנו הרי אור היום הולך וכלה לאט לאט, ואין כאן בית מיחוש כל כך שיעבור הזמן בלי תפלה, וזה ברור.

שוב מצאתי בפאר לישורים (אות ר') שכתב, בענין מנחה החמיר גם כן להתפלל קודם צאת הכוכבים, ואמר מאחר שבצד מזרח נחשך האם מיקרי ערב וכי היכן כתוב שהקפידא דוקא על כל הרוחות, גם אין היתר מחמת שבשדה עדיין יום, רק בישוב שהבתים מפסיקין נגד השמש, כי אין לנו להסתכל כי אם במקום אשר אנחנו שם, כי בידועה שאין כל הישובים שוים, כמו שכתבו בגמרא יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא ומוצאי שבת בצפורי. ואמר בשם הרב ז"ל, שהיה מתפלל מנחה ועל פי רוב קודם שקיעת החמה כו', משום דאיתא בגמרא במערבא לייטי אמאן דמצלי עם דמדומי חמה, ואני אינו רוצה שיקללוני כו' עכ"ל. ועיין ערוך השלחן (סימן רל"ג אות ט) שכתב לכתחילה יש להתפלל מנחה קודם שקיעת החמה, כיון דתיקנוהו נגד תמיד של ערב, והרי מבואר בזבחים (י"ו ע"א) דדם התמיד נפסל בשקיעת החמה,

עיין שם. ועיין תשובת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן צ"א).

*

בטעם המנהג לאחר תפלת מנחה כל מה דאפשר, נראה מקורו מגמרא דשבת (דף י"ד ע"א) ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא והוה עסקי בשמעתא, נגה לצלויי והוה קא מסרבה ר' ירמיה, קרי עליה ר' זירא מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. וכתב במאירי שם, כל שמשנתו ערוכה לפניו כו', ראוי לו להמתין עד נקודת השעה שאי אפשר לדחות עוד את התפלה, ולהעיר על זה אמרו ר' ירמיה הוה יתיב קמי דר' זירא וכו', ונראה לומר בפירושה שהיה רוצה להקדים לתפלה אף על פי שלא היה שעה עוברת עדיין, עד כאן לשונו. ועל כן אותן שעוסקין בתורה, יכולין וצריכין לדחות את התפלה על סוף זמן תפלה.

להתפלל תפלת ערבית במקום שילין בלילה

בשם הבעל שם טוב זי"ע מובא, דאם נוסע לאיזה מקום ויגיע שם במשך הלילה, טוב שיתפלל ערבית במקום שילין שם, ורמזו במה שכתוב ויפגע במקום וילן שם, פירש רש"י, ויפגע זהו תפלה, עד כאן דבריו הקדושים.

ועיין בשל"ה הקדוש (סוף פרשת שמות) על הפסוק בצאתי את העיר אפרוש את כפי, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים, על כן ההולכים בדרכים ומתאכסנין בבתי נכרים המלאים גלולים, ולפעמים גילולי עבודה זרה, יותר טוב שיתפלל בעודו בדרך, שהמקום נקי, ואף על פי שמתפלל בישיבה, יותר טוב ממה שימתין עד שיבא במלון, עיין שם. ונראה דדברי מרן הבעש"ט אמורין רק באם בוא יבוא לבית יהודי כשר כמובן.

אמירת תחנון ביום עש"ק

נהגו כמה חסידים שלא לומר תחנון בערב שבת, ויראה מקורו מהאליה רבה (סימן ר"ג, הובא בפרי מגדים משב"ז שם), דאין לחסיד להתחסד להאריך בתפלה בערב שבת יותר מדאי ע"ש, כי זולת זה הלא ערב שבת הוא זמן תשובה על כל השבוע כמו שכתבו הספרי מוסר.

לקדש בליל שב"ק בשעה מאוחרת

הנה מנהג חסידים ואנשי מעשה לקדש על היין בלילי שבת קודש כב' וג' שעות בלילה. ולכאורה הרי מבואר בשו"ע (רי"ס רע"א) כשיבוא לביתו ימהר לאכול מיד. הנה בירושלמי (ריש ברכות) איתא, משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת שעה ותרתי בלילה. וראיתי בשערי ירושלים שפירש, משום שהיו רגילים לדרוש בלילי שבתות בארץ ישראל. ובזה מפרש הגמרא (גיטין לח:): אמר רבה בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון כו', ודקבעי סעודתא בשבתא בעידן בי מדרשא, דאמר ר"י שתי משפחות היו בירושלים, אחת קובעת בערב שבת, ואחת קובעת בערב שבת, ושתיהן נעקרו, ופרש"י בהך דערב שבת, דהוא מטעם דכבוד יום קודם לכבוד לילה. ועוד פי' בערב שבת ממש, והאיסור משום שלא יכנסו לשבת כשהוא שבע, והוא דוחק, דאם כן לימא על ארבעה דברים. אולם להנ"ל דהיו רגילין ללמוד בליל שבת אתי שפיר בפשיטות, דאחת קבעה בליל שבת בעידן מדרשא, ואחת ביום השבת בעידן מדרשא, וז"ב עכ"ד.

ובתשו' מנחם עזרי' (סימן ב') כשהביא דברי הירושלמי הנ"ל כתב עלה, ולפי דרכינו למדנו מנהגן של רוב ישראל משנים קדמוניות, שלא להיות נדחפים אל ביתם בשבת לסעודת הלילה תיכף לאחר תפלת הערב, אלא כל אחד לפי עונג שלו, והנח להם לישראל שבני נביאים הם וכו', ומי שאמר למהר ליכנס לסעודת הלילה תיכף אחר תפלת ערבית, אפשר שהיה מתענה בערב שבת, ונזהר שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה הרבה עכ"ל, והביאו המג"א שם ברמז ע"ש.

אולם בש"ס דידן (ריש ברכות) מאימתי מתחילין לקרות קריאת שמע בערבית, משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות, פרש"י ממהרין לסעודה שהכל מוכן ע"ש. והגמרא לא מקשה כלל כמו בירושלמי שאין המנהג כך, אלא וודאי מוכח דבבבל היו באמת נוהגין לקדש מיד עם תחילת ליל שבת.

ונראה על פי שאמרו (שבת קי"ט). אמרו ליה בני רב פפא בר אבא לרב פפא, כגון אנן דשכיח לן בשרא וחמרא כל יומא, במאי נשנייה. אמר להו אי רגילתו

לאקדומי אחרוה, אי רגילתו לאחרוה אקדמוה, וכן נפסק בשו"ע (סימן רפ"ח סעיף ז') עש"ה. מעתה יש לומר דלמה דמבואר בתוס' (קדושין כט: ד"ה הא לן והא להו) דלבני בבל שהיו עניים אצלם נאמר רחיים בצוארו ויעסוק בתורה, להכי ילמוד ואחר כך ישא אשה, אבל בני ארץ ישראל שהם עשירים, להכי טוב שישאו אשה ואחר כך ילמדו תורה בטהרה עש"ה, מעתה כיון שהיו עשירים, להכי גם בימות החול היה שיכח להם בשר ויין, להכי אחרו סעודת שבת, כדי שיהיה האכילה עונג טפי, אבל בני בבל שהיו עניים, ולא היה להם בשר רק בשבת להכי לא הוצרכו לאחר סעודתם וא"ש.

ועיין בסידור בית יעקב בהנהגת סעודה (בעת האכילה) כתב וז"ל, ועת האכילה הקבוע שהורינו מלמדנו להועיל, הוא הראוי לסתם בני אדם, וכך יפה להם בלי ספק, אף על פי שלעג החוקר על הקובעים עת לאכילתם כמו לתפלתם, כי גדול כח ההרגל, כמו שיוכל ללמד טבעו להוצאת המותר בשעה קבועה, כך יוכל ללמדו בלקיחת החסר בעתו ולא יעבור אם אפשר עכ"ל. ובזה מובן היטב דברי הירושלמי שם על קושיא הנ"ל, איך אפשר לומר דזמן קריאת שמע הוא בשעה שנכנסין לאכול בליל שבת, הלא זמן סעודת ליל שבת מאוחרת שעה וב' בלילה, ומשני אמר ר' יוסי תיפטר באילין כופרנייא דקייא דאורחיהון מסתלקא עד דהוא יממא דצדי להון מיקמי חיותא, ופי' הפני משה הא דקאמר משעה שבני אדם נכנסין, לאו בכל בני אדם קאמר, אלא דאיכא אינשי דאכלי בהאי שעתא, כגון באלו בני הכפרים קטנים שאין להם מלאכה כל כך, יש להם פנאי להכין סעודתן מבעוד יום, דאורחיהון מסתלקא וכו' כלומר שדרכן להסתלק ממלאכתן בעוד יום גדול, וזמן התחלת סעודה שלהם מקודם הוא, לפי שכבר מוכן להם מקודם צרכי מזון והסעודה, וממהרין לאכול, ובסוף היום יכולין להכנס לסעודתן בלילי שבת עכ"ל. - והדבר יפלא וכי בני העיר וכרך מכינין סעודתן בליל שבת בשעה שכבר קידש היום, אולם הכוונה דבני כפרים בחול היו רגילין לאכול תיכף תחילת לילה, לכן נקבע להם וסת אכילתם לעת ההוא, על כן גם בליל שבת אוכלין אז, מה שאין כן בני עיר ביום טרודין במלאכתן, על כן מוכרחים

להכין סעודתן בלילה, ונגמר בשעה ושתיים, ואז קובעין סעודתן בחול, ולכן גם בליל שבת הגם שאז מוכן הכל מבעוד יום בשביל קדושת שבת, אפילו הכי אין אוכלין מקודם, כיון שהרגילו לאכול בשעה מאוחרת והבן.

להאריך בסעודות שבת קודש בשירות ותשבחות

מה שנוהגין חסידים ואנשי מעשה שמאריכים בשלחנם ומנגנין בנגינות, וכבר ראיתי מי שתמה על זה דיש בו משום ביטול תורה. ויש לומר בהקדם דברי הגמרא (שבת דף ל:) כתיב (קהלת ח-טו) ושבתתי אני את השמחה, וכתוב (שם ב-ב) ולשמחה מה זו עושה, ומתריך ושבתתי אני את השמחה זו שמחה של מצוה, ולשמחה מה זו עושה זו שמחה שאינו של מצוה, ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר (מלכים ב' ג-טו) ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ד', פירש רש"י שמחה של מצוה, כגון הכנסת כלה. קחו לי מנגן, מצוה היא להשרות עליו שכינה עכ"ל. על כל פנים הרי מבואר דאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, וכן אלישע בשעה שרצה להשרות שכינה על עצמו ניגן במנגן.

וגם כי בשבת הוא עיקר השראת השכינה, כמאמרם ז"ל מעולם לא זזה שכינה מישראל אפילו בשבת של חול, ואיתא בספרים הקדושים חו"ל ראשי תיבות חוץ לארץ, לכן מנהיג ישראל תורה"ה הוא לזמר בשבת קודש. ובפרט הרי היה מצוה בזמן שבת המקדש קיים לזמר על הקרבן, ועכשיו הרי שלחנו של אדם הוא במקום מזבח, והמאכלים המה במקום הקרבנות, ולכן נוהגין לזמר בזמירות שהוא במקום שיר של קרבן.

וראיתי בשם המגיד מטריסק, שאמר לרמז במה שאמרו (שבת נא:) כל בעלי שיר נמשכין בשיר ומזין עליהם וטובלים במקומן, הכוונה דבעלי שיר נמשכין בשיר, היינו שיכול למשוך עצמו להשי"ת על ידי שירות ונגינות, ומי שמזיע בשיר כאילו היה לו טבילה במקומו, דזיעת דבר מצוה הוא חשוב מאוד, עכ"ד הקדושים.

ויש לומר בביאור הכתוב (ישעיה נח-ג) וקראת לשבת ענג ולקדוש ד' מכוּבד, דכתיב ענג חסר וא"ו, ויש לומר על פי דברי הגמרא הנ"ל שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ועצלות שחוק קלות ראש שיחה ודברים בטלים רק מתוך שמחה של מצוה, נמצא דמי שרוצה לזכות להתקרבות אלקית, צריך לרחק ששה דברים הללו, וזה הרמז ענג חסר וא"ו, היינו ששה דברים הללו, רק לקדוש ד' מכוּבד, דהיינו שמחה של מצוה, והרי שבת שבת קודש הוא מצוה היותר חשובה וצריך לעשותו בשמחה, ושמחה בא על ידי הניגון כנ"ל. ועיין ברמב"ם (בהל' יום טוב) איך הוא המצוה של ושמחת בחגך ודוק.

טלית מיוחדת לשבת

מה שנוהגין אנשי מעשה שיהיה להם טלית של מצוה מיוחדת לשבת הוא פשוט משום שלא יהיה מלבושך של שבת כמלבוש של חול, וכיון דציצית הוא חיוב על הטלית שמכסה בו, לכן הוא גם כן בכלל המלבושים שצריך להדר להיות לו מלבושים מיוחדים לשבת. (ועיין מג"א סי' רסב סק"ב) ע"ש.

והנה מהגמרא (שבת כה:) משמע דרבי יהודה בן אילעאי ותלמידיו לא היו לובשים טלית עם ציצית רק בשבת, ואפילו אם נימא דהיו לובשין גם בחול אבל על כל פנים מוכח שם דכלי פשתן לא היו לובשין רק לכבוד שבת והיה מצויצין, על כל פנים מבואר דהיה להם טליתים לשבת. ויש לומר דעל זה אמרו בגמרא (שבת קנג.) בכל עת יהיו בגדיך לבנים זה ציצית, דהכוונה בכל עת אפילו בחול, לא רק בשבת וכמנהגו של רבי יהודה בן אילעאי.

סיפורי צדיקים במוצאי שב"ק

הא דנוהגין לספר עובדות מצדיקים במוצאי שבת קודש, יש לומר על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (במגילה כה:) האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחיה, ומאן דשבחיה ינוחו לו ברכות על ראשו. ולכן כאן דבמוצאי שבת קודש נוהגין לומר הרבה ברכות שבפסוקים לסימן טוב, להכי אומרים עובדות הנ"ל, כדי שיחולו ברכות על ראשינו. ומהאי טעמא נוהגין גם כן לבוא בכנופיא יותר משבת בעצמו, והיינו מטעם הנ"ל דלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום (עוקצין ג-ב).

מלבושי חסידים

ביוצר לשבת הרביעי אחר הפסח כתיב אמץ יום מימים וכו', מוכפל בלחמו וענשו ואזהרתו ושיריו הנעימים וכו', תענוג בלבוש משי ומנוח לעגומים ע"ש, והוא מנהג חסידים לילך בלבוש משי בשבת.

*

הנה חז"ל (ב"מ פו:) הקשו, כתיב (בראשית יח-ב) והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וכתיב (שם) וירץ לקראתם, כד חזוהו דהוה שרי ואסר פירשו הימנו מיד וירץ לקראתם. ויש לומר על פי מה דאיתא במדרש (ב"ר מח-ט) דהג' אנשים הללו נראו לאברהם, אחד בדמות אופה, השני לספן, והשלישי לערבי והוא סוחר כמו שכתב רש"י (בראשית לז-כה) שדרכן של ערבים לסחור בעטרן ונפט. ומעתה יש לומר דאברהם סבר דטעם ריצתם מפניו הוא מפני שראו אותו היאך הוא מקדיש את כל היום לתורה ועבודה ועוסק תמיד במצות, ומי יכול לעמוד באלו, הלא המה סוחרים ובעלי מלאכה והם צריכים לעסוק בפרנסה, על כן היו יראים ליכנס עמו בדברים כי אולי ימשיך אותם לאמונה שלו וכיריח גם אותם לעשות כמעשיו.

ובפרט כשראוהו בזקן ממולא ופאת ראשו ארוכים, שבלי ספק היה אברהם אבינו ע"ה הולך כן, וכמו ששמעתי ממו"ז [הגה"ק משאמלויא] שליט"א (ז"ע) ששש ושמח מאוד כשראה בארצינו הקדושה את יהודי תימן שהם הולכים בפיאות ארוכות, ואמר אחרי שהם היו דרים בתימן עוד מזמן בית ראשון, בלי ספק הלכו ככה בבית ראשון, ולהם היה קבלה דור אחר דור עד אברהם אבינו ע"ה עכד"ה*. ובלי ספק שאברהם אבינו ע"ה הלך גם במלבושי חסידות, על כן היו יראים לבוא עמו בדברים כי לא כולי עלמא יכולים להיות חסידים.

על כן מיד רץ אברהם אחריהם ואמר להם אל תיראו, אין אני מבקש מכם הרבה רק יקח נא מעט מים, שדי לכם גם במעט תורה שנמשלה למים, דאם אין לכם שהות ללמוד כל היום אז די אף שעה אחת ביום. והגם דהמצוה היא ללמוד כל היום, הרי יש לכם עצה גם לזה דהיינו לדבק עצמיכם בתלמידי חכמים, וכמו שאמרו חז"ל (כתובות קיא:) מצאתי להם תקנה שידבקו עצמם בתלמידי חכמים ע"ש. וזהו שאמר יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, ובה המעט גם כן תרחצו את הרגילות שלכם, והשענו תחת העץ זה התלמיד חכם והצדיק, וכדכתיב (במדבר יג-כ) היש בה עץ אם אין ופירש רש"י צדיק שיגן עליהם. וסיים אחר תעבורו, שאחר כך תלכו לדרככם כל אחד למסחר שלו, כי על כן עברתם על עבדכם, כי הלא מטעם זה ברחתם ממני כי הייתם יראים שאבטל אתכם ממלאכתכם ואתי שפיר והבן.

אכילת שיירי מאכלי צדיקים

מה שנוהגין לחטוף שיירי אכילה מצדיקים עובדי השם, יש לומר בדרך צחות, על פי מה שדרשו חז"ל (עירובין כא:) ולהג הרבה יגיעת בשר (קהלת יב-יב), כל ההוגה בהן טועם בהו טעם בשר, ופרש"י כל שעה שאדם מחזר בדברי תורה מוצא בהן טעם. והנה אמרו חז"ל (הובא בפענה רזא פ' בא) משחרב בית המקדש ניטל טעם בשר וניתנה בעצמות, אבל עובדי ה' ההוגים בתורה מרגישים טעם בשר, לכן נוהגים לחטוף שיירי מאכלם, לטעום הטעם שלא ניטלה מהם.

עניני חסידות לבחורים

בצאנו רחקו את הבחורים מעניני חסידות, באומרו שכל כחם יהיה בלימוד התורה בהתמדה, עד שאפילו תפילין

הניחו בחול המועד כנודע. ומקור לזה יש למצוא (ברכות לג) בחסידים ראשונים שהיו שוהין כו', וכי מאחר ששוהין ג' שעות ביום לתפלה, תורתן האיך משתמרת כו'. ולכאורה למה לא פריך מתי למדו. ותירץ בעיון יעקב דמקודם בעת שלמדו לא נהגו בעצמם חסידות כל כך. וסיים דמכאן יש ללמוד שאין לאדם לנהוג עצמו במידת חסידות יותר מדאי עד שמילא כריסו בתחילה בלימוד התורה ואחר כך על ידי מדת חסידות משתמרת תורתו ע"ש.

תואר רבינו הבעש"ט הק' זי"ע

מה שנוהגים העם לומר ולקרות את רבינו ר' ישראל בעל שם על שמו סתם ר' ישראל בעל שם, בודאי איסור בדבר, דהא אסור לקרות רבו בשמו, וכל הקורא רבו בשמו אין לו חלק לעולם הבא, רק צריך לומר מורי ר' פלוני כמבואר ברש"י (סנהדרין דף ק' ע"א) ע"ש, והרי אנו מתלמידי תלמידיו. ועיין מה שכתב הה"ק מקאמארנא ז"ל בספרו.

סיפורי חסידים

יש כמה בני אדם שמרננים על סיפורים מחסידים ואנשי מעשה, שיש ביניהם דברים אשר ניתוסף, כדרך הדברים שהולכים בין העם מפה לפה. אולם אין בזה שום חשש, וראיה מהא דאיתא במדרש רבה (סו"פ וירא) ריש לקיש אומר איוב לא היה ולא נהיה, מה לא היה ולא נהיה, ביסורים שנכתבו עליו. ולמה נכתבו עליו (פי' המתנות כהונה, דוקא עליו ולא על אחר), אלא שאילו באו עליו היה יכול לעמוד בהן ע"ש.

ובהקדמת ספר בעש"ט עה"ת במכתב הגאון בעל דעת תורה מברעזאן זצ"ל כתב וז"ל: אציגה נא מה ששמעתי מפי הה"ק הצדיק המקובל רבי חנוך העניך אבד"ק אלעסק זצ"ל, ששמע מפי מורו הגה"ק רבי שלום רוקח אבד"ק בעלזא זצ"ל, ששמע מפי מורו הגה"ק הרבי מלובלין זצ"ל, שאמר דאם יבוא אדם אחד ויאמר לי שראה שעשה הבעש"ט סולם ועלה לשמים בחיים חיותו בגופו ובמלבושיו אאמין לו, כי כל מה שאומרים על הבעש"ט ראוי להאמין עכ"ל. (ועיין עוד שם אות מ"ד).

* דרך אגב יציין עוד מה שכתב במקום אחר וז"ל: דכירנא כד הוינא באה"ק עם מו"ז הגאון [משאמלויא] שליט"א, והיו שם תימנים שהם יראים וחרדים לדבר ה' למאוד, אבל עור פניהם נוטה לשחרות. והצטער מו"ז באומרו מהיכן נלקח לאבינו אברהם יצחק ויעקב בנים נוטים לשחרות, הלא הם היו נאים למאוד, שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון (כבא מציעא פד.), עד שבא חכם אחד ואמר לו, שזה מקללת עזרא הסופר שקרא אותם לירושלים בבית שני, ואחרי כי היו בעלי רוח הקודש ידעו שיחרב, לא רצו לבוא, וקיללם שיהיו עניים ודלים ויהיו נוטים לשחרות, והם קללוהו בחזרה שלא יקבר בארץ ישראל, וכן אירע לו שנקבר בכבל, ועד היום לא נמצא ביניהם שם עזרא כלל מחמת הקפידא.

והלום ראיתי בשם תיקונים (דף ס"ו:) מאן דאיהו חתים בדמות אדם, איהו שחר כגונא התורה, דכתיב ביה (שיר א-ה) שחורה אני ונאווה ע"ש. ועיין ויקרא רבה (פי"ט אות ג') בני תורה שהם כעורים ושחורים בעולם הזה, אבל לעתיד לבוא מראהן כלפידים ע"ש.

ראש בינ"ה

בעבור תהיה יראתו על פניכם

לקט דברים בענין כיסוי הראש בכובע עליון (קאפ"ל)

..בשאר אינשי נמי אמרי' פ"ק דקידושין (לא.) דבעי כיסוי ראש ומשום דשכינה למעלה מראשו, ומאי רבותיה דרב נחמן בר יצחק, ואיכא ל'מומר דאימיה דרב נחמן בר יצחק דקדקה לכסות ראשו טפי, שיהיה לו כובד ראש ביותר משום וראה שלא יהיה גנב. (מהרש"א שבת קנו:)

וכמו כן צריך להנך הנערים שילכו בכיסוי הראש כולו, ולא יגדלו ציצית ראשם מאחוריהם, שע"ז הולכים מחצית הראש פרוע, וז"ש ושערך צמח ואת ערום ועריה מבלי כיסוי, לא כמו עתה שהזקנים עם הנערים הולכים מחצית הראש מגולה, והכובע חבוש בקצה הראש, וכמעט קט ברוח מצויה יכול ליפול מעל ראשו, וכבר אמרו חכמים כסי רישך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא, לכן מה מאד צריך כל אחד ואחד להנך את בניו ע"ד התורה והיראה שילכו בכיסוי הראש כדי שיהי' עליהם אימתא דשמיא. (ייטב פנים לשבת הגדול אות כ"ב)

הגה"ק מקאלאשיץ זצ"ל נתן פעם טעם לשבת, למה שרואים שחסיד מדהר להתעטף בטלית גדולה ורחבה, ומכסה ראשו ביארמולקע גדול, משא"כ המתחדשים מסתפקים בטלית קטנה סביב לצוארם וכיפה זעירא על ראשם. וההסבר דכשם שבשר שהוא חשוב וחביב בוחרין לאכול ממנו חתיכה הראויה להתכבד, משא"כ תבלין של תמכא חריפא השורף ובוער מסתפקים ממנו בכל שהוא. כמו כן האישי החפיד המחבב ומוקיר את המליץ ואת הכיסוי דרישא כבשר ודגים, הוא לובש אותם בשיעור גדול הראויה להתכבד, אבל המתחדשים אשר המצוות

עליהם כמרור ולענה, לכן אין נומלים ממנו רק משהו בעלמא.

(דברי חנה ח"ב עמ' י"א)

מנהג כמה וכמה מקומות שנותנים מצנפת קטן בראש הגלגולת ונראה כמו גילוי הראש, ולומדים בזה הבחורים וגם בעלי בתים, ובודאי זה לא נקרא תורה לשמה, כי יותר מה שמכסה ראשו, יותר יש שם גילוי השכינה כמובא לעיל מדברי הקדושים, ולא די בכיסוי כל דהו, רק צריך לכסות ראשו

איך וייל מעורר זיין אויף נאך א זאך, וואס איז מן הסתם נישט נוגע נאר ממש פאר געציילטע יחידים, אבער איך שפיר דאך אז איך דארף עס זאגן.

די גמרא זאגט (שבת קנו:) אז רב נחמן'ס מאמע האבן די שטערן זעהר'ס געזאגט פאר איר, אז דיין קינד וועט אויפוואקסן א רויבער, דאס איז זיין מול צו גנבן, און שפעטער איז ער נישט אויסגעוואקסן א רויבער, ער איז אויסגעוואקסן דער הייליגער תנא רב נחמן. זי האט געגעבן די עצה, כסי רישך, דעק דיר צו די קאפ, כי היכי דתיהוו עלך אימתא דשמיא, אז מ'גייט מיט א קאפל צוגעדעקט געהעריג דעם קאפ, איז דא אימתא דשמיא, עס ברענגט צו יראת ה'. ערליכע אידן זענען געגאנגען נישט נאר מיט איין קאפל, נאר מיט א היט אויך, כדי עס זאל זיין נאך מער צוגעדעקט. א קאפל האט מען גערופן אמאל יארמולק"ע וואס איז יר"א מלכ"א, עס ברענגט מורא צו האבן פונעם אייבערשטען.

עס ווערט איינגעריסן, מ'גייט מיט קליינע קאפלעך, איך זאג נישט אז מ'גייט מיט כזית קאפלעך, צו מיט כביצה קאפלעך, אבער ס'איז קליין, עס דעקט נישט צו דעם גאנצן קאפ אדער דעם רוב פונעם קאפ. מ'גייט אליין אזוי, וואס אסאך מאל טוהט מען עס אפשר וועגן די ארבעט אינדרויסן, און מען טוהט אן פאר די קינדער אויך קלענערע קאפלעך.

אין אזא דור ווי היינט, וואס די יצר הרע איז אזוי גרויס, און מען דארף זוכן עצות פאר יראת שמים, איז נישטא קיין שענערע עצה פון וואס חכמינו ז"ל האבן אונז געגעבן, אז די חכמים האבן גע- זאגט אז מען דעקט זיך צו דעם קאפ ברענגט עס יראת שמים, איז זיכער אז מיט יעדן אינטש וואס ווערט מער צוגעדעקט דעם קאפ, ברענגט עס מער יראת שמים, און מיט יעדען ביסל וואס מען לאזט אפען נעמט מען אוועק יראת שמים. זאל זעהן יעדער איינער וואס מען קען מוסיף זיין צו צודעקן דעם קאפ, אז עס זאל זיין יראת השם חופפת על פניהם אויף זיך און אויף די קינדער.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בנעילת החג סוכות תשע"א לפ"ק)

היטב וכו', והמתעצל לכסות ראשו היטב נימל ממנו החיות ועול מלכות שמים וראשו נעשה כפוף ככהמה ותחת ממשלת היצר, אבל אם מכסה ראשו היטב נמשך עליו הקדושה שהוא הקומה זקופה של ישראל שהבטיחנו השם בגילוי שכינתו הק' עלינו. (שלחן הטהור, מאמר הצניעות פ"ה)

מתאמרא משמיה דהגה"ק רבי ישכר דוב מבבלזא זי"ע שאמר שהקאפ"ל של האדם הוא כמו אויפלאג"ע לפני החנות, שהסוחר מניח דוגמא מהסחורה לפני פתח וחלון החנות, להראות לכל מה שמוכר בפנים. כמו כן הקאפ"ל שבראשו מודיע לכל מה יש בפנים בראשו, אם יש לו קאפל גדול סימן שהוא ירא שמים גדול, וחלופיהן בהיפך ודפח"ח. (הררים התלויים בשערה עמ' ק"ט)

כובע הקטן הנקרא יארמילקע היה [הגה"ק מתולדות אהרן זצ"ל] מקפיד שיהיה מכסה עכ"פ רוב הראש. ואמר שעיקר מקומו במקום שמוחו של תינוק רופף שהוא סמוך למצח, ולא כיש שמסתפקים בכיסוי רק באמצע הראש. (זכור לאברהם ח"א עמ' כ"ב)

אמר החזו"א זצ"ל שכיסוי הראש צריך שיהיה מכסה את רוב הראש. והוסיף הגאון האדיר רבי חיים קניבסקי שליט"א בזה"ל: 'אמר שיכסה את רוב השערות, ונפק"מ כמי שיש לו שערות ארוכות או קצרות שתלוי ברוב השערות'. וראה בס' ארחות רבינו (ח"ג עמ' קפ"ה) שהחזו"א בעצמו לבש כיפה גדולה שכיסתה את כל הראש כמגבעת. וכן אמר הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל על הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצ"ל שהכיפה שלו הי' על כל ראשו, ואמר שחמיו הגרי"ז מבריסק זצ"ל חבש כיפה שכיסתה רוב ראשו.

(אעלה בתמר עמ' י')

המשך בעמוד יח

המשך מעמוד יז

הנני בזה לעורר עוד על דבר שלא היו רואים במהנינו לפני איזה שנים, והוא איך ברחוב בלי כובע, שזה גובל בקלות ראש. ואמר לי אברך אחד, שהלך בערב שבת לגראסערי בבאר פארק, והיה מלא עם אנרכים, והסתכל וראה שהוא היחיד שהולך בכובע. גם ישנם שהולכים בכיפה קטנה שאינו מכסה כל הראש, אשר עצם הסיבה שלובש כיפה כזו, לא אומר טוב. יש לנו לזכור מאמרם ז"ל (שבת קנ"ג): דאימיה דרב נחמן בר יצחק, אמרו ליה כלדאי [חוזים בכוכבים], בריך גנבא הוה. לא שבקתיה גלויי רישיה, אמרה ליה כסי רישך, כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא, ובעי רחמי [בקש רחמים שלא ישלש בך יצר הרע] וכו' ע"ש.

וכתב במהרש"א, דבשאר אינשי נמי אמרינן (קידושין לא). דבעי כיסוי ראש, ומשום דשכינה למעלה מראשו, ומאי רבותיה דרב נחמן בר יצחק. ואיכא למימר דאימיה דקדקה לכסות ראשו טפי, שיהיה לו כובד ראש ביותר ע"ש. ולכן קורין אותו בשם ירמולקי, אותיות ירא מלכא. וא"ז מסערדאהלי זצ"ל אמר, שסיפר לו הרה"ח רבי יצחק צבי ראצערסדארפער ז"ל מאנטווערפן, שאמר לו הרה"ק מוהרי"ד מבעלזא זצ"ל דהטעם שנוהגים ללבוש שתי כיסויים על הראש, שהוא רמו ליראה עלאה ויראה תתאה ע"כ. ובימינו אלה צריכין אנו לסגולות יתירות

על יראת שמים, ויש להקפיד על כיסוי הראש ביתר שאת.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בדרשת ז' אדר תשס"ח לפ"ק)

הכתוב אומר ופורץ גדר ישכנו נחש (קהלת י-ח). ונראה דאינא בירושלמי (פאה א-ה) אמרו לו לנחש, מפני אתה מצוי בגדרות. אמר להם אני פרצתי גדרו של עולם תחלה. וראיתי לפרש, כי כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה ועובד (שבת קה:). כך הוא דרכו שמתחיל מתחלה בדברים קטנים, לעבור על איזה גדר וסייג, ושוב על איסורי דרבנן, עד שהוא נוגע לגופה של תורה. ושאלו את הנחש המסית, מפני מה אתה מצוי בגדרות, מדוע הוא מתחיל בגדרים וסייגים, ולא מתחיל להסית באיסורי תורה.

ומשיב הנחש, אני בעל נסיון באומנתי, בהחטא הראשון שנעשה בעולם על ידי אדם וחווה, היתה הצלחתי במה שהתחלתי בגדר וסייג, הנה חוה אמרה, ומפרי העץ אשר בתוך הגן, אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, פן תמותון (בראשית ג-ג), הוסיפה סייג של נגיעה שלא יבא לידי אכילה. ובא הנחש ורחפה עד שנגעה בו, ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה (ב"ר יט-ג), וממה שעברה על הגדר הזה

נתפתה גם לאכול מעץ הדעת. וזהו שמשיב הנחש, אני פרצתי גדרו של עולם תחלה, גם הפירצה הראשונה התחלתי מהגדר תחלה. וזהו דרכו מאז עד עתה, ולעתיד לבא יהיה נדמה היצר הרע להרשעים כחוט השערה (סוכה נב.), כי הוא מתחיל תמיד בעבירה דקה מן הדקה כחוט השערה.

וכאשר רואין אחד שעובד דרכי אבותיו, והולך לרעות בשדה אחרים, לפרוק מעצמו עול התורה, זה לא בא ביום אחד, אלא התחיל בדברים קטנים, כיפה קטנה, פיאות קצרות, שינוי בבתי עינים, פסול בשער, איזה שערות גדולות בראשו, בתיקון זקנו, להזניח תפלה בצבור וכו' וכו'. ועל כן מזהיר הכתוב, ופורץ גדר ישכנו נחש, מי שהוא פורץ בגדרים והסייגים של תורה, בסופו ישכנו הנחש הקדמוני המסית, והוא ימשיכו לרשתו, כאשר עשה בחוה. כי זהו דרכו של הנחש שהוא מצוי בגדרות, לעבור על הגדרים, וכמאמרם (סוכה נב.) יצר הרע בתחלה דומה לחוט של בוכיא [עכביש], ולבסוף [משאדם] נמשך אחריו מעט מתגבר והולך בו דומה כעבותות העגלה שנאמר (ישעיה ה-יח) הוי מושכי העון בחבלי השוא [בתחלה הם מביאים אותן עליהם על ידי חבלים שאינם כלום], וכעבות העגלה חטאה [חבל עבה שקושרין בו את הפרה למחרישה] ע"כ. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בדרשת פרקי אבות נשא תשס"ט לפ"ק)

המשך מעמוד י

(א"ח סימן א א) שאין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול. ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתור איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (דברים כג כד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד ע"כ.

המשך מעמוד ג

ומובא שם ספר הגיון ישעיהו (בדרוש לשבת שובה דף ריג) מהגאון רבי ישעי' קרלינסקי ז"ל אב"ד ליובאניץ, שכתב ליישע על פי ספרת הקצות החושן (סי' ס' ס"ב) שהטעם שאין אדם יכול להתחייב בדבר שאינו קצוב, הוא משום שזו אסמכתא וחסר צממיות דעת. והנה מצינו צממא (גיטין מט.) שאף בדבר שלאדם אחר אינו משמע, מכל מקום לגבי צנו שעבודי משעבד נפשו משום שעושה הדבר צרפון גמור, וזה מצטל טענת אסמכתא. ואם כן ישראל שקיבלו את התורה צאה צה אסמכתא נעשה ונשמע, לגביהם לא שייך דין אסמכתא.

ובתב לזכר צוה הכתוב (תהלים קיט-צו) לכל תכלה ראיתי קץ, אבל צממות רחצה מנותן מאד, ואם כן תקשה איך הועילה

ומעתה מובן שפיר הענין שבשעה שקורא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, יכוין או למסור נפשו עבור קדושת ה', כי אמונה שאינה מחייבת את האדם אינה אמונה בלב אלא בפה. וכאשר מקבל על עצמו מצות הקלות ולא החמורות, גם אמונתו הוא לחצאין, והמאמין האמיתי שכל חיותו הוא מה, ובידו נפש כל ח', וה' ממות ומחיה, וכל חיותו הוא אפס ואין אם ה' מסיר השגחתו ממנו לרגע, זה מוסר כל נפשו ומאודו עבור ה' באהבתו, כי אליו הוא חייב את נפשו.

קבלת ישראל את התורה, והרי זה דבר שאינו קצוב, ולא מועיל חיוצ צוה. ועל זה משיג הכתוב 'מה להצתי תורתך', וכיון שהקבלה היא צאה צה, הרי זה כמו אב וצן, ולא שייך צוה אסמכתא עכ"ל.

ובל זה עולה יפה כל זמן שישראל היו מרוצים צה, אבל כאשר כפה עליהם הר כגיגית, שלא רצו מחמת סיבה לקבל זאת עליהם, הרי קבלתם הוא צאונס, ועל כן הגם שמצד דיני אונסים לא נפטרו, דצאונס מיתה גמר ומקני, ושאר הטעמים שהוצאו לעיל, מכל מקום הם נפטרים מחיובם מצד דהוי דבר שאינו קצבה, והוי אסמכתא, דלא שייך לומר שמגודל האהבה הם מרוצים צו בכל אופן, כיון שצממיה צה עליהם הדבר, ושפיר הוי מודעא רבא לאורייתא, לא מצד דיני אונסים, אלא מצד שהוי התחייבות בדבר שאין צו קצבה.

אבני בינה

אבני הר סיני, נפלאותיו ורמזיו

עולם הבא, ומה שנצטוו ישראל תרי"ג מצות לטובתן הוא, וכ"ה בזה"ק פ' נשא ברעיא מהימנא ד"ה פיקודא תשובה וכו' (קכד.) ע"ש. וזה נרמז באבני סיני שבכל חלק וחלק הסנה בשלימותו לרמז על הנ"ל, שבכל פרט ופרט שבתורה יש בה שלימות הנפש ע"ש.

ובספר עצי יער על פרקי אבות (להג"מ רבי עזריאל יחיאל רובין זצ"ל ממהאלאוויטץ, ריש פרק א') כתב, דלכן הראה השי"ת רמז זה למשה בסנה, לומר כמו הסנה הזה אף על פי שמשברין אותו לכמה חלקים צורתו עליו ואין משתנה דמותו, כמו כן ישראל אפילו אם יחתכו אותו ח"ו איברים איברים בעוד נשמתו בו לא ימיר כבודו. ובזה יש לומר מה שכתוב (שמות ג-יב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, הודיעה השי"ת כי יקבלו את התורה בדמיון הר סיני, שכל חלק שישאר ממנו צורתו עליו, וזהו שאמר על ההר הזה.

עוד מצינו ראינו בספר **ויגד משה** על פרקי אבות (פ"א מ"א, עמ' סד) שכתב לבאר על פי דרכו, הרמז מוסר שטמון בזה מה שהר סיני שעליו ניתנה תורה היתה עליו צורת הסנה, והוא על פי מה שאמרו חז"ל (שבת פח.) שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. והיינו שהקיף אותם עם הר סיני, שהיה עליו צורת סנה שהוא עץ מלא קוצים ודרדרים, ללמדם בינה, שאם יקיף אותם מכל צד צורת סנה, וצרות רבות ורעות יעלו על ראשם, אין שום עצה ותחבולה להנצל רק על ידי התורה. כמו שאמרו חז"ל (ברכות ה.), כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו, שנאמר (איוב ה-ז) ובני רשף יגביהו עוף. וזהו שאמר להם לישראל אם אתם מקבלים את התורה ותעסקו בה, מוטב יהא לכם טוב ותנצלו מהצער, ואם לאו שם תהא קבורתכם, רצה לומר שם בתוך הסנה, שהצרות יכאיבו ח"ו כל כך, עד שלא תהיה תקומה ר"ל מהצרות.

בדרך אחרת ביאר **מרן שליט"א** (בסעודה שלישית פ' שמות תשע"ה) ברמז הדברים, דהנה הכתוב אומר (שיר ב ב) כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות, שיש לנו לזכור תמיד גודל מעלתינו, בני מלכים, שאין לנו להסתובב בין הגויים הפחותים, ולקשור עמהם אחוה וריעות, כי המה קוצים כסוחים הדוקרים ופוגמים אותנו בריעותם. ואנו כשושנה המוקף בין החוחים הרוצים לפגום אותה, ורק בהרחקה זו נוכל להחזיק מעמד. ומבואר ב**פרקי דרבי המשך** בעמוד ו

כתב בספר **ביאור הנרבוני למורה נבוכים** (ח"א פרק ס"ו) וזה לשונו: מה שראיתי אני בעצמי מסכים לזה אעירך עליו, דע כי הר סיני העידו עליו שהאבנים הנמצאות בו יצויר עליהם הסנה, ולכן נקרא ההר ההוא סיני על שם הסנה, כמו שנגלה ה' למשה מתוך הסנה, ואחד מנכבדי ברצלונה מבני חסדאי הביא עמו מהאבנים ההם, והראה לי אחד מתלמידי בני משפחתו, וראיתי בו הסנה מצוייר בתכלית הציור, ציור אלקי בגוון מתחלף לגוון האבן, ושברתי האבן לחצאין, ונמצא הסנה מצוייר בשטח כל חלק, וכן חלקתי כל חלק לחצאין ונמצא הסנה מצוייר בשטח כל חלק בפנימיותו, וכן פעמים רבות עד תום החלקים כדמות הבטנים ועדיין הסנה בהם, ונפלאתי מזה ושמחתי עליו, כי הוא דרך להבין כונת הרב ז"ל עכ"ל הנרבוני. וכ"כ **בביאור אפודי** למורה נבוכים (שם), והובאו דבריהם בספר **מגדל עוז להיעב"ץ** (בית מדות מדור, עליית טבע), **ובמגלה עמוקות** (פ' שמות).

ובספה"ק ערבי נחל (פ' שמות) כתב בזה"ל: נודע שצורת סנה נראה בכל אבני ההר ההוא הר סיני, והועד עליו דבר פלא שאבן מהר סיני יש בו צורת סנה, ואם ישבר האבן לשנים יש בכל אחד צורת סנה קטן מבראשונה, ואם ישבר לרובה יש בכל חלק צורת סנה קטן מאוד כפי גודל חלק האבן, אבל סנה שלם נמצא בו. הרי נגלה כי אילן הזנה יש בו שייכות להר סיני עכ"ל.

ובאמת כהיום כבר ידועים ומצויים האבנים החצובים מהר סיני, אשר רואים בו נפלאות האלו, שבכל חלק קטן ממנו חקוק צורת הסנה. וכאשר המליץ הרמ"א בספרו **תורת העולה** (ח"א פרק ט"ז בסופו) שזהו מרומז בדברי הקב"ה למשה אצל הסנה שאמר (שמות ג-יב) וזה לך האות וגו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, דה'אות' מוסב על אות הסנה, שצורתו חקוק בהר סיני ע"ש.

*

ומצינו בספרים שכתבו בכמה אנפין לבאר רמז הדברים שצורת הסנה חקוקה בהר סיני, וגם שעל כל חלק נפרד ממנו ישנו צורת סנה עליו, וכה הם דברי **הגאון המהרש"ם מברעזאן זצ"ל** בספרו **תכלת מרדכי** (לשבועות) וזה תורף דבריו: נראה דמהאי טעמא ניתנה תורה בסיני, לפי מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות סוף מכות דאם יעשה האדם מצוה אחת בשלימות יזכה בה לחיי

דבר בעת"ו

דברי תורה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מענין הנלמד כעת במסגרת חבורת 'ובהם נהגה' שע"י קהלתינו הק'

**מכאן אמרו ז' רבעים קמה ועוד חייבת בחלה וכו', מכאן אמרו
האוכל כמדה זו ה"ו בריא ומבורך, 'יתר על כן רעבתן', פחות
מכאן מקולקל במעיו**
(עירובין פג:)

ולא הוא עמהם. אלא אמרו חז"ל (ברכות לט:; שבת קיט:; רבי זירא בצע אכולי שירותא, ופריך הא מחזי כרעבתנותא, ומשני כיון דבכל יומא לא קעביד הכי רק בהאי שעתא (בשבת), לא מיחזי כרעבתנותא. והכא נמי אכלו לפני אלקים, ופירש רש"י סעודה שתלמידי חכמים נהנה ממנו הוה ליה כאוכל לפני אלקים, על כן לא מחזי כרעבתנותא ע"כ. אמנם אכתי צריך ביאור, דתירוץ זה עולה שפיר דלא 'מחזי' כרעבתנותא, אבל הקושיא היתה דוה רעבתנותא ממש, ואיך נאמר על אהרן וזקני ישראל שאכלו כרעבתן.

ונראה דאיתא בגמרא (מגילה ז:; שאמר אב"י כי נפקי מבי מר הוה שבענא, וכאשר באתי לבית מרי הקריבו לפני ששים קערות של מיני מאכל ואכלי בהו וכו', רווחא לבסומי שכיחא [ריוח מצוי לדבר המתוק בתוך המעיים] ע"כ. הרי כי מאכל מבוסס רעבין לאכול גם כאשר הוא שבע. ואמרו (עירובין פב:; דרבי מאיר סבירא ליה שיעור תחומין מזון שתי סעודות לחול ולא לשבת, דבשבת אכיל אינש טפי משום דכסים תבשיליה, ורווחא לבסומי שכיחא ע"ש. [ועיין חתם סופר (פ' בשלה פב:; ובשו"ת חתם סופר (או"ח סימן מו)].

ומעתה יש לומר, דכיון שהנהגה מסעודה שתלמידי חכמים מסובים בה, כאילו נהנה מזו השכינה, הרי מאכל זה מבוסס יותר ממאכלי שבת, על כל פנים לגבי אהרן וזקני ישראל, ולכן הגם שאכלו כבר עומר מהמן עד לשובע, מכל מקום למאכל מבוסס כזה של הנאת זיו השכינה, רווחא לבסומי, הרגישו עוד רעבון לאכילתו. וזהו שבא הכתוב לבאר, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה, ולכאורה הרי זה רעבתנותא שאחר אכילת עומר מן יבואו עוד להוסיף לאכול עם חותן משה, על זה אמר כי סעודה זו היא 'לפני האלקים', כאילו נהנו מזו השכינה, ורווחא לבסומי שכיחא. אמנם כל זה לגבי אהרן וזקני ישראל, אבל משה רבינו שהיה כעת ארבעה חדשים בשמים, שלשה פעמים ארבעים יום, ונהנה מזו השכינה ממש, אם כן הנאה זו דהוי 'כאילו' נהנה מזו השכינה, מילתא זוטרתא לגביה, וכיון שכבר אכל סעודתו מן המן, ביותר מזה הוי לגביה רעבתנותא, לכן לא אכל עמהם, אלא עומד ומשמש לפניהם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בסע"ש יתרו תשע"ו בפאלם ספרינגס)

ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלקים, ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה לפני האלקים (שמות י"ב). וברש"י ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם. מכאן שהנהגה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה, כאלו נהנה מזו השכינה (ברכות דט.) ע"כ.

ונראה דהנה בפנים יפות פירש, שיתרו באותה שעה עדיין לא ירד המן בשבילו, ואכל הלחם שהביא עמו, ולכבודו אכלו אהרן וזקני ישראל מן הלחם שלו, כדקיימא לן (או"ח סימן קסח ה) דבעל הבית הנוהר מפת עכו"ם, ואורה אינו נוהר, מותר לבעל הבית לבצוע ולאכול כל הסעודה מפת עכו"ם בשביל האורה ע"כ. והיינו דכתיב לאכול לחם עם חותן משה, שאכלו מלחמו לכבודו ע"כ.

ויש לומר עוד, דהנה יתרו בא אל המדבר ביחד עם בתו צפורה אשת משה ושני בניה. והנה למאן דאמר יתרו אחר מתן תורה בא (זבחים קטז:), אם כן אשת משה ובניה לא היו במתן תורה, ואם כן מתי נכנסו הם בכלל ישראל. וצריך לומר דכיון דאמרו חז"ל (שם) שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו ע"ש. וכיון שכבר גילה ה' למשה בהיותו במדון, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (שמות ג יב), הרי ידעו בני ביתו שעתידין ישראל לקבל התורה במדבר, ולכן כאשר היה מעמד הר סיני, שמעו גם הם קול ה', אנכי ה' אלקיך, וקבלו עליהם עול התורה. ואם כן יש לומר דהלחם של יתרו אפה צפורה בתו, והיא נכנסה לכלל המצוות בנתינת התורה בסיני, על כן היה הפת של יתרו פת ישראל, ושפיר באו אהרן וזקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה.

והנה בתורת משה (דף צג: ד"ה ויבא) הקשה, דאם נימא שאכלו מלחמו של יתרו, הרי מחזי כרעבתנותא, שהרי אמרו חז"ל (עירובין פג:; האוכל יותר מכשיעור עומר לגלגולת הרי זה רעבתן, ופשיטא שגם מן המן לא הותירו, נמצא מה שאכלו מלחמו של חותן משה הוי אכילת רעבתן. ודוחק לומר שהאכילתו מן המן שלהם כנגד הלחם שאכלו עמו, דויבא אהרן וכו' לאכול לחם עם חותן משה' משמע שהם אכלו עמו